

Forsvarets stabsskole
Våren 2007

Masteroppgave

Effektbaserte operasjoner – konsekvenser for den militære kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren

Major Kjetil Wee Pettersen

*Human knowledge and power meet in one, for where cause is not known
the effect can not be produced*

Francis Bacon

INNHOLDSFORTEGNELSE

English abstract	3
Innledning	4
Del I Historikk, bakgrunn og utfordringer knyttet til en nasjonal ambisjon	7
BAKGRUNNEN FOR EFFEKTBASERTE OPERASJONER	8
Historikk, bakgrunn og teori	8
EFFEKTBASERTE OPERASJONER OG KONSEKVENSENE AV AMBISJONEN	12
Dagens konfliktmønster og utfordringene rundt effektbaserte operasjoner for Norge	12
Håndtering av kompleksiteten i effektbaserte operasjoner ved systemtenkning	16
Det kognitive domenet - påvirkningen av motpartens vilje	23
Noen motargumenter mot effektbaserte operasjoner	26
Effektbaserte operasjoner – Israels dilemma i 2006	29
Del II Status og utvikling i NATO	35
STATUS OG UTVIKLING AV EFFEKTBASERTE OPERASJONER I NATO	36
EBO WG – NATOs fremdrift mot juni 2007 og 2008	36
Operasjonell kompleksitet - nivådeling	41
BRITISKE MOMENTER SETT OPP MOT NATOs UTVIKLING AV EFFEKTBASERTE OPERASJONER	43
Del III Konsekvenser for den militære kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren	46
HÆRENS INTERNASJONALE HVERDAG	47
KRAV TIL DEN GRUNNLEGGENDE MILITÆRE OFFISERSKOMPETANSEN I HÆREN	51
Krav til offiserskompetanse i internasjonale operasjoner – Telemark bataljon	54
KRAV TIL EN UTVIDET MILITÆR OFFISERSKOMPETANSE INNEN EFFEKTBASERTE OPERASJONER	59
Utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO	59
Den sentraliserte styringen av utøvelsen med vurderinger opp mot sivil innsats	60
De psykologiske og kulturelle aspektene i internasjonale operasjoner	61
Effektbaserte operasjoner som en filosofi som gjennomsyrrer en organisasjon	62
KONSEKVENSER AV KRAVENE TIL OFFISERSKOMPETANSE I HÆREN I FREMTIDEN	63
UTDANNING AV OFFISERER – DAGENS UTDANNINGSORDNING	65
DAGENS UTDANNINGSORDNING SETT OPP MOT KRAVENE TIL OFFISERSKOMPETANSE I FREMTIDEN	70
FORSLAG TIL EN KOMPETANSEUTVIKLING MOT EFFEKTBASERTE OPERASJONER	72
Kilde- og litteraturoversikt	74

English abstract

Effects-Based Operations has become a dominating concept in NATO and among other Norwegian allies. This thesis examines how this should influence the knowledge development of Norwegian Army Officers.

To gather empirical data for this thesis I have received orientations from the NATO Effects-Based Operations Working Group (EBO WG) in Norfolk Virginia, the Norwegian delegation to the UN Headquarters in New York, and the Development, Concepts and Doctrine Centre MoD at Shrivenham in the United Kingdom. I have also studied relevant articles, publications and books, in addition to having interviewed relevant representatives from the Norwegian Defence and the Norwegian Army.

The thesis is structured into three parts. The first part examines history and background, and then looks in to challenges concerning a national ambition for effects based operations. The second part deals with the status and conceptual development within NATO, with a specific focus on the British development. The final part details how the development should influence Norwegian Army Officers from both a theoretical and a practical perspective.

There are several challenges concerning competence and knowledge development among Norwegian Army Officers from an effects based perspective. To establish the necessary level of competence and skills among the officers the rather obvious conclusion is that this will require a combination of education and relevant training and exercises. This thesis will reveal that the operational competence level among Norwegian Army officers as per today is not at the level one could expect. Measures to deal with this situation will have to be initiated at the same time as the consequences of the higher ambitions concerning Effects-Based Operations are to be handled. This will have to pave the way for some specific measures, with some suggestions outlined in the conclusion of this thesis.

Innledning

Jeg vil i denne oppgaven se nærmere på hvordan utviklingen av effektbaserte operasjoner bør få konsekvenser for kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren. Utviklingen innen effektbaserte operasjoner i NATO og blant våre allierte vil få konsekvenser for rammene Norge skal operere i, og medføre et utvidet krav til kompetanse for norske hæroffiserer.

Utviklingen er drevet av politiske ambisjoner om å la militære virkemidler inngå i en overordnet systematisering av statlige virkemidler der det fokuseres på å oppnå ønskede effekter totalt sett. Denne utviklingen medfører visse endringer i anvendelsen av militære virkemidler samt at den skjerper kravene til offiserene innenfor visse felt som eksempelvis den enkeltes helhetsoversikt og evne til å vurdere virkninger og ringvirkninger av militære handlinger. Effektbaserte operasjoner vil også fungere som en filosofi for den enkelte offiser ved at den skal være gjennomgripende i forhold til tenkning og utøvelse i en organisasjon. Dette er beskrevet i utkastet til kommende fellesoperative doktriner for Forsvaret (FFOD), hvor en effektbasert tenkning danner en del av det teoretiske grunnlaget for Forsvarets utøvelse. Utviklingen medfører også at offiserene må kunne fungere på andre arenaer enn de rent militære, herunder at offiserene må kunne samarbeide- og bidra i et bredt spekter av sammenhenger og med et bredt spekter av aktører.

Jeg vil belyse utfordringene knyttet til overgangen fra teori til praksis for NATO og statlige instanser i Norge, illustrere dette med et eksempel fra Israel, og så se disse utfordringene opp mot kompetanseutviklingen av offiserene i Hæren.

Denne oppgaven består av tre deler. Jeg vil i den første delen redegjøre for noen av de utfordringene som ligger i ambisjonen om å etablere effektbaserte operasjoner som teori og konsept. Dette vil jeg gjøre ved å først se på historikken og teorien bak begrepet, herunder se på utviklingen av effektbaserte operasjoner frem til i dag. Deretter vil jeg i denne innledende delen se nærmere på dagens konfliktmønster og utfordringene knyttet til det å etablere effektbaserte operasjoner sett opp mot norske forhold. Jeg vil redegjøre for staten Israels dilemma i 2006, da Israel havnet i en konflikt med et doktrinelt grunnlag basert på effektbaserte operasjoner. Konflikten har i seg mange interessante aspekter når teori skal omsettes i praksis gjennom en

doktrine, samt at den belyser utfordringene rundt det å innlemme en nasjons sikkerhetspolitikk i en effektsbasert tenkning. Konflikten belyser også kompleksiteten offiserer vil måtte håndtere når politiske mål skal underbygges ved at disse målene operasjonaliseres til formålstjenlig militær handling innenfor en statlig helhet av virkemidler.

I den andre delen vil jeg se nærmere på status og utvikling av effektbaserte operasjoner i NATO med fokus på britisk tenkning. NATO har en fremdriftsplan med klare mål som skal nås både i 2007 og 2008. Fremdriften i NATO vil medføre praktiske konsekvenser for Norge som NATO-medlem og for norske offiserer. Storbritannia har kommet langt i utviklingen av sin nasjonale versjon av effektbaserte operasjoner. Blant annet har britene utviklet og innfaset en doktrine som også er prøvd på operasjonelt nivå i ISAF.¹

I den siste delen vil jeg oppsummere hvilke konsekvenser effektbaserte operasjoner bør få for kompetanseutviklingen av norske offiserer i Hæren. Jeg vil som del av dette blant annet redegjøre for Hærens situasjon og status, og se drøfte konsekvensene av kravene til offiserskompetanse i Hæren i fremtiden. Avslutningsvis vil jeg komme med forslag til en militær kompetanseutvikling av offiserer i Hæren sett opp mot effektbaserte operasjoner.

Utviklingstrekkene innen effektbaserte operasjoner i NATO vil bli vektlagt i oppgaven siden disse vil få umiddelbare konsekvenser blant annet i form av nye planprosedyrer for operasjonell planlegging og en ny innretning av NATOs operasjoner fra og med juni 2007. Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å primært fokusere på landmakten og de landmilitære aspektene ved utviklingen.

Mine primære kilder for utviklingen i NATO og Storbritannia er NATOs arbeidsgruppe innen effektbaserte operasjoner og deres dokumentasjon, samt representanter fra det militære doktrinesenteret i Storbritannia og deres publikasjoner. I Hæren er mine sentrale kilder Sjef Hærens styrker, generalmajor Jon Berge Lilland; Sjef Hærens kampsenter, oberst Morten Kolbjørnsen; og Sjef Telemark bataljon, oberstløytnant Kjell Inge Bækken. Disse er valgt siden

¹ International Security Assistance Force i Afghanistan.

de som sentrale sjefer i Hæren på forskjellig nivå er i stand til å komplettere hverandre, og gi et representativt bilde av status og utfordringer i Hæren sett opp mot effektbaserte operasjoner.

Det er et metodisk forbehold ved oppgaven at jeg har hatt vanskelig for å kontrollere den britiske versjonen av deres status innen praktisk bruk av effektbaserte operasjoner. Det er metodisk vanskelig å vurdere britenes fremstilling av hvordan deres doktrine fungerer i praksis siden det ennå ikke foreligger en detaljert rapport etter ISAF HQ IX.

Det er videre en metodisk svakhet i oppgaven at jeg i eksempelet som omhandler Israel i 2006 utelukkende har måttet basere meg på artikler fra militære tidsskrift, aviser, samt fra et senter for strategisk analyse i Israel. Det hadde vært ønskelig å komme i kontakt med aktører på forskjellig hold i Israel, samt kommet i kontakt med aktører fra Israels motpart. Dette har jeg totalt sett måttet nedprioritere i oppgaven siden eksempelet med Israel kun skal belyse en del strategiske dilemma og deres militære følger i en sammenheng hvor gjeldende doktrine er basert på effektbaserte operasjoner.

Del I Historikk, bakgrunn og utfordringer knyttet til en nasjonal ambisjon

Hva har så effektbaserte operasjoner utviklet seg til å bli slik begrepet fremstår i dag? Denne oppgaven vil vise at begrepet er blitt meget vidt og rommer forvirrende mange elementer. Effektbaserte operasjoner har utviklet seg til å bli en metode for strategisk måloppnåelse ment å skulle se et vidt spenn av statlige virkemidler i sammenheng over lang tid, hvor også det kognitive element med hensyn til påvirkning av motpartens vilje vektlegges.

I militære sammenhenger er det et spørsmål om effektbaserte operasjoner primært skal anses for å være et plan- og gjennomføringsverktøy på operasjonelt nivå og høyere, eller om det også er slik at effektbaserte operasjoner stiller nye krav helt ned til offiserene på laveste nivå.

Hva er så det norske ambisjonsnivået innenfor effektbaserte operasjoner? Det er klare likhetstrekk mellom FNs integrerte operasjoner og NATOs effektbaserte operasjoner. Statssekretær Espen Barth Eide sier følgende i FD pressemelding ”Integrerte operasjoner er fremtiden” den 2/4-2007:

Militærmakt er ikke det eneste virkemiddelet, men spiller sammen med politiske, økonomiske, og humanitære virkemidler. Militærmakt er samtidig helt nødvendig for å skape sikkerhet, og sikkerhet er en forutsetning for utvikling og langsiktig fred. Det er viktig at vi koordinerer disse ulike virkemidlene enda bedre enn i dag. Ikke minst i en tid hvor FN igjen er den dominerende aktøren i internasjonal fredsbevaring, med over 100.000 kvinner og menn utplassert i 18 operasjoner, er det viktig at vi har et globalt fokus på denne utfordringen.²

I ”Styrke og Relevans”, Forsvarsdepartementets strategiske konsept fra 2004 fastslås det:

Norges evne til å påvirke sine internasjonale omgivelser, ivareta landets sikkerhet i bred forstand og møte ulike typer sikkerhetspolitiske utfordringer, krever at regjeringen anvender hele spektret av sikkerhetspolitiske virkemidler på en optimal måte. (Forsvarsdepartementet 2004 s. 20).

Virkemidlene oppsummeres til å være: (1) politiske, (2) lovmessige, (3) politimessige, (4) diplomatiske, (5) økonomiske, (6) informasjonsmessige, (7) humanitære og (8) militære. Det

² Dette sa statssekretær Espen Barth Eide i sitt åpningsinnlegg på konferansen ”Multidimensional and Integrated Peace Operations – The Way Forward” som ble avholdt i Beijing 26 – 27. mars 2007. Barth Eide ledet konferansen sammen med Kinas viseutenriksminister Mr. Cui Tiankai.

understrekes at situasjonsavhengige og saksspesifikke faktorer vil være avgjørende for hvilke virkemidler som kommer til anvendelse og vil være de dominerende i en gitt situasjon.

Konseptet sier imidlertid ikke noe om hvordan regjeringen skal gjennomføre den beskrevne ambisjonen i praksis. Denne delen av oppgaven vil hevde at den gitte ambisjonen både er meget kompleks og innehar en del praktiske utfordringer. Spesielt når alle statens virkemidler skal vurderes opp mot hverandre og også kunne inngå sammen i en helhetlig ramme.

Jeg vil gjennomgående benytte benevnelsen effektbaserte operasjoner selv om dette ikke er et entydig begrep³, og selv om det mest vanlige i dag begynner å bli å snakke om en effektbasert tilnærming til operasjoner.

Bakgrunnen for Effektbaserte operasjoner

Historikk, bakgrunn og teori

Effektbaserte operasjoner i sin første form har sin teoretiske opprinnelse og sitt utspring i U.S. Air Force (USAF) i perioden før Gulfkrigen i 1990-1991. Oberst John Warden III var drivkraften i dette arbeidet, godt støttet av en del dyktige USAF kolleger samlet i arbeidsgruppen Checkmate.

Warden hadde til hensikt å effektivisere utnyttelsen av konvensjonelle militære virkemidler i form av avstandslevert ildkraft mot en motpart, som ble definert til å være et system hvor en ønsket å oppnå en kosteffektiv systemanalyse. Arbeidsgruppen Checkmate gjorde i perioden juli 1988 til juli 1990 et grundig arbeid som blant annet detaljerte et bilde av motparten som system i form av det som siden er blitt kjent som "Wardens fem ringer" (Olsen 2003 S. 83-84).

³ Effektbaserte operasjoner definisjon fra Edward A Smith: *Coordinated sets of action directed at shaping the behaviour of friends, neutral and foes in peace, crisis and war.* USJFCOM definisjon: *Planned, executed, assessed and adapted actions, based on a holistic understanding of the operational environment, performed in order to influence system behaviour or capabilities, using instruments of power to achieve directed policy aims.* NATO sin MC definisjon: *The Effects- Based Approach to Operations is the coherent and comprehensive application of the various instruments of the Alliance, combined with the practical cooperation along with involved non-NATO actors, to create effects necessary to achieve planned objectives and ultimately the NATO end state.* NATO end state definisjon: *The NATO end state is a single, agreed, unambiguous concluding situation attained by the achievement of one or more strategic objectives determined by the NAC.*

Disse ringene består fra innerst til ytterst av: ”*Leadership, Key production, Infrastructure, Population, & Military*”.

Dette var starten på den systemtenkningen som etter hvert ble kalt system av systemanalyse ”System of System Analysis” (SoSA). Eksempelvis; bomb en bru hvis det hindrer ledelse, kjør systemet (motparten) i metning ved å ta ut vesentlige elementer innenfor alle de fem ringene samtidig ”parallell warfare”, slik at strategisk paralyse ”strategic paralysis” oppnås ved synergieffekter.

Det å skulle ta ut de vesentlige elementene innenfor hver av de fem ringene fordret tyngdepunktsanalyser mot tyngdepunktet, ”Center of Gravity” (CoG). Summen av disse CoG analysene innenfor hver ring ble så sammenfattet som mål targets - systematisk og helhetlig innordnet innenfor en overordnet tanke om ønskede effekter desired effects. Dette ble så koblet opp mot egne kapasiteter (i denne sammenheng luftmakt supplert med kryssermissiler) og utformet som et operasjonskonsept Concept of Operations. Dette ble så rendyrket i en overordnet angrepsplan Master Attack Plan. Denne dannet utgangspunkt for ordrene for selve utøvelsen med tilhørende oppdrag til underlagte ledd benevnt Air Task Orders (ATOs). Warden understreket at militære mål og kampanjeplaner må kobles til politiske mål slik en motpart oppfatter virkeligheten, ikke slik en selv oppfatter den. En helhetlig gjennomføring av egne operasjoner som fullt ut tok inn over seg dette skulle i følge Warden gjøre det mulig å overvinne en stat uten å nedkjempe dennes styrker i felt. (Olsen 2003 s. 85). Dette er ingen ny tanke i militærteorien, eksempelvis har militærteoretikere som Sun Tzu, Liddell Hart, William S. Lind og Robert Leonhard beskrevet dette tidligere, men Warden prøver å sette dette i et naturvitenskapelig inspirert system, samtidig som han vektlegger luftmakten som det avgjørende utøvende middelet for måloppnåelsen.

En av Wardens viktigste medhjelpere i arbeidsgruppen Checkmate var daværende oberstløytnant David A Deptula som oppsummerte det som skulle være luftmaktens styrke som:

...speed, range, flexibility, precision and lethality and that should include, among other things, the ability to inflict strategic and operational paralysis on any adversary by striking key nodes in his war-making potential. (Olsen 2003 s.86).⁴

Takket være det grundige arbeidet i arbeidsgruppen Checkmate var USAF meget godt forberedt da General Schwarzkopf slet med raffineringen av sin kampanjeplan for Gulfkrigen og ba om hjelp fra Pentagon. Schwarzkopf oppsummerer i sin biografi:

Less than a week had passed since I'd called the Pentagon for help, yet Warden and his team had put together a remarkably good plan. Though no one had told us, "We don't want you to destroy Iraq as a nation," my assumption in directing the planners had been that the United States would continue to need Iraq as a regional counterbalance to Iran. Warden had come up with a strategy designed to cripple Iraq's military without laying waste to the country. (Schwarzkopf 1993 s. 369).

Når Gulfkrigen etter hvert ble et faktum blir USAF konseptets siktemål å oppnå strategisk paralyse eller "strategic paralysis". Dette for å håndtere problemet Saddam Husseins regime direkte, i stedet for å kun håndtere symptomet, Iraks okkupasjon av Kuwait (Olsen 2003 s. 292). Det er et avvik mellom dette og Schwarzkopfs mer presise beskrivelse ovenfor. Som kjent var det som ble oppnådd en irakisk uttrekning fra Kuwait samt en desimering av Iraks militære kapasitet. Skal vi følge Wardens opprinnelige tankerekke ble altså symptomet "Irakiske militære styrker i Kuwait" håndtert, mens problemet han spiller inn i form av "Saddam Husseins regime" ikke ble berørt i særlig grad.

Det er i denne forbindelsen selvsagt verdt å merke seg at FN mandatet utelukkende omfattet den irakiske okkupasjonen av Kuwait, og ikke Saddam Hussein sitt regime. En tydeliggjort ambisjon fra USA sin side i 1991 utover FN mandatet ville naturlig nok medført politiske utfordringer. Problemstillingen kan oppsummeres som forholdet mellom militære virkemidler og de politiske målene de militære virkemidlene skal bidra til å realisere, herunder de politiske utfordringene rundt det å eventuelt nytte militære virkemidler utover en politisk avklart grense.

⁴ David A Deptula er i dag generaløyntnant og siden juli 2006 "Deputy Chief of Staff for Intelligence, headquarters U.S. Air Force, Washington D.C. Han er en talsmann for Stealth, presisjon og effektivisering, og viser gjerne til USAF eksempler. I dag kan 16 strategiske rammes presist av en B-2 samtidig, dette tilsvarer 16 x 1000 stk B-17 flygende festninger under den andre verdenskrig.

Warden hadde uansett innført et nytt tenkesett som var betydelig bedre egnet til å effektivt systematisere luftmakten innenfor en ny og mer kompleks og sammensatt virkelighet. Denne virkeligheten inneholdt tydelige politiske elementer som skjøre politiske allianser og krav til en human og ”begrenset” krigføring, noe som blant annet medførte krav om en økt politisk kontroll. Dette økte kravene til militær presisjon for å unngå unødig tap av liv og unødig ødeleggelse. Utviklingen er beskrevet av Christopher Coker i boken: ”Human warfare”, hvor han utdyper en utvikling i vestlig politisk tenkning med økte krav om å begrense bruk av militære maktmidler og krav om å opptre humant og i henhold til folkeretten (Coker 2002).

Det militære utgangspunktet for effektbaserte operasjoner ble utvidet til å ta inn over seg vår tids konfliktmønstre og behovet for å se statens virkemidler i sammenheng. Vi kan oppsummere at effektbaserte operasjoner utviklet seg fra ”Air Force” til ”Joint” til ”Interagency” (Olsen 2006).

Wardens fem ringer ble utvidet til syv nasjonale verdielementer ”National Elements of Value” (NEVs) av Jason B Barlow, som fokuserte på å også angripe forbindelsen mellom disse (Barlow 1994).⁵ Statens virkemidler ble oppsummert som summen av diplomatiske, informasjonsrelaterte, militære og økonomiske virkemidler oppsummert i akronymet DIME (”Diplomatic, Information related, Military & Economic”). Disse virkemidlene skulle så gjennom SoSA rettes mot motparten som system. Motparten som system fikk etter en revidering av Barlow en videreutvikling i akronymet PMESII som står for; ” Political, Military, Economic, Social, Information, Infrastructure”. SoSA oppsummerte nå en systemteori som ved analyse av PMESII hos motparten skulle identifisere; ”Vulnerabilities, Links, Nodes, Dependencies, Strengths and Relationships”.

Dette ble nå vektlagt blant annet fordi man etter Gulfkrigen i 1991 innså at den forutgående analysen hadde tatt fullstendig feil når den vurderte Saddam Hussein og hans maktapparat for å være det svake leddet, mens det militære apparatet var det sterke leddet. Dermed ville en desimering av den irakiske militærmakten som den sterke enheten automatisk føre til Saddams fall. Det var som kjent stikk motsatt, noe en god analysekapasitet kunne ha avklart på forhånd. SoSA innbefattet også en ambisjon om å håndtere en adaptiv motpart, altså en motpart som

⁵ Barlows NEVs; ”1) Leadership, 2) Industry, 3) Armed Forces, 4) Population 5) Transportation 6) Communications 7) Alliances

fortløpende tilpasser seg omstendighetene for å minimalisere virkningen av våre handlinger. Motparten ble senere i utviklingen av EBO-teorien beskrevet å være et komplekst adaptivt system gitt akronymet CAS som står for: "Complex Adaptive Systems". Jeg vil berøre utfordringene rundt det å ha en ambisjon om å håndtere komplekse adaptive system senere i oppgaven.

John Wardens opprinnelige utgangspunkt hadde tatt et betydelig steg videre, og med det også ambisjonsnivået. Ikke det at en ambisjon om å oppnå "strategic paralysis" gjennom Wardens opprinnelige konsept med luftmakt som det primære virkemiddelet ikke i seg selv var en meget høy ambisjon. Men videreutviklingen av dette utgangspunktet med en ambisjon om å systematisere og orkestre alle statens virkemidler for å kunne håndtere dagens konfliktmønster mer effektivt, var definitivt en betydelig høyere ambisjon.

Denne nye ambisjonen ble så konsekvensutredet og det ble en diskusjon knyttet til spørsmålet om ambisjonsnivået var for høyt, spesielt når teorien skulle omsettes i doktriner og konsepter som utgangspunkt for konkret handling. Det endte med at effektbaserte operasjoner som på engelsk ble benevnt Effects-Based Operations (EBO) fikk en variant som antydte et noe lavere ambisjonsnivå og ga bedre rom for å oppnå konsensus, gitt benevnelsen Effects-Based Approach to Operations. Dette ble forkortet EBAO i NATO og USA, mens Storbritannia nasjonalt nytter forkortelsen EBA og benevner dette Effects-Based Approach.⁶

Effektbaserte operasjoner og konsekvensene av ambisjonen

Dagens konfliktmønster og utfordringene rundt effektbaserte operasjoner for Norge

Effektbaserte operasjoner har utviklet seg fra en ambisjon om militær effektivisering innen rammen av tradisjonell krigføring, til at militære virkemidler skal sees i sammenheng med statens øvrige virkemidler. Fokus har skiftet fra militær ødeleggelse til nasjonsbygging og etablering av samfunnssystem med et menneskesyn og et verdigrunnlag forankret i FN charteret. Dette innebærer i dagens konfliktmønster, at de militære virkemidlene utgjør en begrenset og

⁶ Storbritannia markerer et eget løp hvor de understreker at effektbaserte operasjoner ikke skal endre dagens måte å gjøre tingene på hos det "utøvende nivået", men heller totalt sett bidra til at de riktige tingene gjøres. Blant annet sies det: "EBA has greatest relevance and utility at the operational and the strategic levels, where consideration of non-military organisations and instruments are usually paramount" (Joint Doctrine Note 7/06). EBA er for øvrig i NATO en forkortelse for Effects Based Assessment.

underordnet del av de totale virkemidlene. Dagens konfliktmønster er kjennetegnet ved at konflikten foregår mer eller mindre kontinuerlig uten en markert start- eller slutt tilstand, der det kan være vanskelig å identifisere motparten, herunder vanskelig å orientere seg i konfliktlandskapet. General Sir Rupert Smith beskriver at vi lever i en verden av konfrontasjon og konflikt mer enn i en verden av krig og fred (R Smith 2005).

Omstendighetene er endret i forhold til tidligere, men ikke den tradisjonelle innretningen av militære virkemidler siden disse fortsatt er innrettet mot tradisjonell krigføring. Forsatt eksisterer det forventninger om at en militær seier i seg selv skal løse politiske problem. General Sir Rupert Smith hevder at dagens konflikter er sammenvevd i en politisk-militær sfære som gjør det enda viktigere enn tidligere å definere hva man ønsker å oppnå politisk før man kan definere militære oppgaver opp mot dette. Det er vesentlig at den militære støtten inngår i en helhetlig politisk kontekst både siden motparten er ”formløs” og siden trusselen vi står ovenfor ikke er rettet mot statens eksistens, men våre innbyggers sikkerhet, herunder våre installasjoner og vårt levesett. Dette i et forsøk på å endre våre intensjoner slik at vår motpart når sine politiske ambisjoner (R Smith 2005 s. 371-372).

Forsker Øyvind Karlsrud fra FFI kommenterer i et FFI notat momentet om at det er vesentlig å definere hva man ønsker politisk før man kan definere militære oppgaver opp mot dette.

Karlsrud hevder at:

Mens militære ledere vil ha klare retningslinjer i form av målsettinger, ønsker politikere ofte å holde valgmulighetene åpne fremfor å binde seg til en retning. Derfor vil det ikke alltid være mulig å få de klare målsettingene som militære ledere ønsker. (Karlsrud 2006 s. 30).

Karlsrud peker åpenbart på en utfordring, og oppsummerer samtidig etter mitt syn et vesentlig element ved politikkenes vesen. Oberstløytnant John Andreas Olsen fra FSTS kommenterte dette dilemmaet under et foredrag i november 2006 ved å peke på sammenhengen mellom: ”Objectives – Strategy – Targets”. Det er vanskelig for ikke å si umulig, å velge en riktig strategi med tilhørende riktige underordnede mål om det overordnede en skal oppnå ikke er klart definert. Poenget belyser deler av utfordringene som ligger i det å integrere de potensielle militære virkemidlene i et overordnet statlig hele på en formålstjenlig måte. Man må definere

hva man skal og rammene for å oppnå dette før alternativene kan vurderes og analyseres skikkelig.

Grunntanken bak effektbaserte operasjoner forutsetter at en overordnet myndighet styrer og orkestrerer de statlige virkemidlene om dette skal gjøres effektivt og formålstjenlig. Blant annet skal alle statens virkemidler vurderes opp mot hverandre. Dette innebærer en solid utfordring både kompetansemessig, styringsmessig og politisk. Norge kan ha en fordel i forhold til en slik tilnærming ved at vi er et lite land med relativt oversiktelige forhold.

Likevel vil nok de færreste benekte at Norge ennå har igjen et godt stykke før en ambisjon om helhetlige effektbaserte operasjoner ledet fra et overordnet statlig nivå kan implementeres (Sunde og Torp 2006). En slik ambisjon innebærer en klar ambisjonsheving i forhold til dagens ordning. Kompetansebehovet vil øke, samtidig som ambisjonen medfører et økt behov for utveksling av informasjon og informasjonshåndtering, herunder et økt behov for en systemteknisk tilrettelegging for analyse og systematisering av data (Sunde og Torp 2006).

Det foreligger også en del prosessrelaterte utfordringer knyttet til å innrette våre departementer og vår statsforvaltning inn mot effektbaserte operasjoner ved å opprette en overordnet myndighet med helhetsoversikt. Det har i visse sammenhenger vist seg vanskelig nok å få til et effektivt statlig samarbeid i forbindelse med nasjonale satsingsområder, slik Hæren har opplevd dette med sine styrkebidrag i det norske ansvarsområde nord i Afghanistan (Lilland 2007). Arbeidet etter Tsunami-katastrofen julen 2004 viser på den annen side at evnen og viljen til å samarbeide mer effektivt mellom våre departement for å formålstjenlig kunne utnytte statlige virkemidler under kriser er blitt vesentlig bedret (Sunde og Torp 2006).

Videre kan det hevdes at det er blitt mer allment akseptert at den nye virkeligheten vi lever i fordrer nye virkemidler, og tidvis også et behov for en mer overordnet statlig styring og koordinering av innsats. I prinsipp innenfor departementene i Norge vil man stort sett finne enighet om grunnteorien bak effektbaserte operasjoner, mens man i praktisk tilnærming vil divergere og ha kryssende interesser. Dette blant annet ved at sterke krefter eksempelvis vil ønske at eget departement får en selvstendig rolle innenfor det en selv ønsker å definere som

eget ansvars- og kompetanseområde, uten at en overordnet myndighet styrer eller tverrprioriterer innenfor dette (Sunde og Torp 2006).

Den beskrevne situasjonen oppsummerer muligens at ambisjonshevingen grunnteorien innenfor effektbaserte operasjoner medfører, for en stor del består av selvfølgeligheter det er vanskelig å være uenig i. Utfordringen ligger i å omgjøre teorien til praksis. Dette blir vanskeliggjort blant annet av et umiddelbart behov for det som vil kunne karakteriseres som et ressursløft i forhold til å etablere statlige systemer for informasjonsutveksling, informasjonshåndtering, analyse og beslutningsstøtte. I tillegg kommer det økte kompetansebehovet innen statsforvaltningen når statlige virkemidler skal sees opp mot hverandre og vurderes i sammenheng, også med tanke på å analysere virkninger og ringvirkninger av eventuelle virkemidler. Flere statlige instanser og institusjoner inkludert Forsvaret, hevder allerede før en eventuell ambisjonsheving en underfinansiering i forhold til oppgavene man er forutsatt å løse.

De beskrevne utfordringene for norsk statsforvaltning kan initsielt fortone seg som veldig vanskelige å overvinne. Som et motargument mot å la alt være som det er i dag, vil at selv en bedret oppfattelse av felles retning og mål være et steg i riktig retning. Spesielt om dette som et første steg innbefatter en viss tilrettelegging for å se statlige ressurser i sammenheng slik at disse utnyttes mer effektivt i forbindelse med kriser og internasjonale satsinger.

Problematikken knyttet til en effektiv organisering av statlige virkemidler er overordnet spørsmålet om den militære innretningen. Men denne overordnede statlige problematikken bør ikke oppfattes som utenfor den militære virkeligheten. Det kan ut av dette utledes at en militær organisasjon har en forpliktelse med hensyn til å gjøre organisasjonen så fleksibel, anvendelig, og politisk relevant som mulig, herunder for å se virksomheten i en overordnet statlig sammenheng.

En fleksibel, anvendelig og politisk relevant militær organisasjon som på en god måte er i stand til inngå i en overordnet statlig sammenheng oppsummerer det normative idealet. I dagens konfliktmønster møter militære organisasjoner spesielt denne utfordringen i forbindelse med internasjonale operasjoner. Her skal gjerne de militære organisasjonene understøtte en

overordnet ambisjon om nasjonsbygging hvor de militære virkemidlene skal inngå i et vidt spekter av statlige virkemidler. De militære organisasjoner skal i denne sammenhengen samarbeide både med statlige og ikke-statlige sivile organisasjoner. I dette ligger også et krav om samarbeid med organisasjoner som ønsker å holde en klar avstand til alt militært.

For å kunne leve opp til disse normative idealene må den militære organisasjonen i forhold til dagens utgangspunkt utvide sin generelle kompetanse, forståelse og helhetsoversikt. Jeg vil hevde at nøkkelelementet i dette vil være offiserene som skal lede an i disse prosessene, og må gjøres stand til å gjøre dette.

Håndtering av kompleksiteten i effektbaserte operasjoner ved systemtenkning

Som skissert er det en utfordring for effektbaserte operasjoner at disse går utover den militære sfære ved at alle virkemidler, også de sivile statlige virkemidlene forutsettes satt i system. I britisk sammenheng defineres ofte effektbaserte operasjoner for å være en "Comprehensive Approach"⁷ både på grunn av omfanget av virkemidler som skal vurderes opp mot hverandre og settes i system, men også på grunn av at effektene skal vurderes opp mot både vennligsinnede, nøytrale, og motparter. Vi snakker om de intenderte effektene hvor flere effekter eller eventuelt summen av disse kan vurderes til å skulle nå de politiske mål, slik at disse må vurderes opp mot hverandre før det foretas et valg med hensyn til hva som anses som mest formålstjenlig.

Dette er komplekst og rettferdiggjør i seg selv benevnelsen Comprehensive Approach. Men i tillegg skal de intenderte effektene analyseres med hensyn til hvilke ringvirkninger de har. Dette benevnes gjerne som høyere ordens effekter. Det er spesielt vesentlig å få identifisert mulige ikke-ønskede effekter slik at disse kan motvirkes og helst nøytraliseres som en del av prosessen.

Det skisserte fremstår som et meget høyt ambisjonsnivå, hvor det i praksis ikke er mulig å unngå enkelte uventede eller ikke-ønskede effekter, siden kun små avvik i det forutsatte utgangspunktet vil medføre slike avvik. Planprosessen innenfor effektbaserte operasjoner skal ta høyde for dette

⁷ I Joint Discussion Note 4/05 benevnt "The Comprehensive Approach" gis definisjonen; "The way of thinking and specific processes that, together, enable both the integrations and effectiveness of the military contribution within a Comprehensive Approach and the realisation of strategic outcomes".

ved at det foretas en vurdering etter gjennomføring, før en utvidet informasjonsinnhenting danner grunnlag for en ny planprosess og en ny gjennomføring.

Denne vurderingen eller ”virkelighetsavstemmingen for å få en oppdatert situasjonsforståelse” er vesentlig også på grunn av Edward A Smith sitt poeng om at virkningen av effekter akkumuleres (E A Smith 2002 s. 213). Smith sammenligner med et sjakkspill hvor hvert trekk kan ha en umiddelbar effekt, men hvor effektene av trekkene også akkumuleres ved at de danner grunnlag for både hva det er mulig- og hva det er fornuftig å gjøre i neste omgang. Effekten av et trekk kan føles direkte, indirekte eller muligens ikke før senere i sjakkspillet om man eksempelvis har mistet en anvendelig brikke.

Det er derfor logisk og viktig at planprosessen er syklisk og omfatter en vurdering etter hver gjennomføring. Plansyklusen kan oppsummeres i de fire trinnene: ”Informasjonsinnhenting – Planlegging – Gjennomføring – Vurdering” før syklusen starter på nytt (Karlsruud 2006 s. 22).

For så vidt er det ikke noe revolusjonerende i dette i forhold til dagens landbaserte militære planprosesser beskrevet i FR 3-1 Stabshåndbok for Hæren fra 2004. Men elementene i syklusen vil ha et noe annet innhold enn det rent militære, og en noe annen betoning siden syklusen må påregnes å kunne løpe kontinuerlig over meget lang tid. Det lange tidsaspektet innebærer en vesentlig endring i forhold til et tradisjonelt vestlig kulturelt ønske om raske avgjørelser og raske gevinster, med tilhørende kortvarige kriger. Osama Bin Laden har et perspektiv for sin kamp som går tiår frem i tid. Dersom vår motpart unngår å involvere seg i avgjørende konfrontasjoner men legger opp til en meget langvarig konflikt, så er tidsperspektivet for konflikten i praksis gitt.

Oberst Thomas Hammes oppsummerer i sin bok om fjerde generasjons krigføring, ”Fourth Generation Warfare” (4GW) hvordan lange tidslinjer preger vår tids krigføring og hvordan dette representerer en ny utfordring. Hammes skriver blant annet:

The final characteristic of 4GW is that timelines, organizations, and objectives are different from those of earlier generations. Of particular importance is understanding that the timelines are much longer. If you fail to understand this, you fail to understand the magnitude of the challenge presented by a 4GW enemy. (Hammes 2004 s. 221).

Hammes lister videre at 4GW, som også er kjent som asymmetrisk krigføring er den eneste form for krig USA har tapt (Vietnam, Somalia og Libanon). Boken til Hammes er fra 2004.

Sannsynligvis ville han nå ha føyd Irak til lista.

Når effektbaserte operasjoner skal nyttes i praksis, dukker spørsmålet opp om hvordan teorien skal kunne nyttes som et verktøy. Britisk tenkning fastslår at effektbaserte operasjoner ikke kan være et taktisk og stridsteknisk ledelsesverktøy, men må anses for å være et plan- og gjennomføringsverktøy godt egnet for dagens konfliktmønster – på det operasjonelle nivå og høyere (Learmont 2007). Uansett vil en implementering av effektbaserte operasjoner med sitt spekter av virkemidler og sitt lange tidsaspekt få en konsekvens for planleggings- og beslutningsprosessen i de berørte militære stabene. NATO reviderer for øyeblikket sine planprosedyrer ”Guidelines for Operational Planning” (GOP), som en følge av NATOs ambisjoner innen effektbaserte operasjoner. Jeg vil utdype NATOs tilnærming til effektbaserte operasjoner i en egen del i denne oppgaven.

Samtidig som effektbaserte operasjoner kan betraktes som et plan- og gjennomføringsverktøy på operasjonelt nivå hevder oblt Lars Magnus Eriksson ved FSTS at effektbaserte operasjoner også må betraktes som en filosofi. En filosofi som bør få klare konsekvenser for den enkelte offiser ved at offiseren trenes opp til å kontinuerlig tenke igjennom konsekvensene og ringvirkningene av sine handlinger på kort og på lang sikt. Oberstløytnant Eriksson illustrerer sitt poeng med at en offiser som sparker inn en dør i et land hvor vi deltar i en internasjonal operasjon på kort sikt kan oppnå den umiddelbare effekten at rask adgang til et hus vi ønsker å undersøke er oppnådd. Ringvirkningen og den langsiktige effekten av vår respektløse opptreden og den frykt vår brutale inntreden medfører, kan imidlertid bli økt støtte til terroristene som kjemper mot oss, herunder en økt rekruttering til disse (Eriksson 2007).

I utkast til Forsvarets nye Fellesoperative doktriner utdypes kravene til effekttenkning hos beslutningstakere på alle nivåer i den militære organisasjonen. Disse må i henhold til punkt 0307 være i stand til å:

- *Analysere hvilke effekter som må frembringes for å løse oppdraget, og velge virkemidler basert på denne analysen*

- *Forstå at alle instanser og de enkelte virkemidler som velges vil resultere i effekter både hos motstanderen, andre parter i en konflikt, allierte, sivilbefolkningen i operasjonsområdet og opinionen generelt, både nasjonalt og internasjonalt*
- *Sette sin egen handling inn i en helhet der effekten av egen innsats sees i sammenheng med øvrig innsats, militær og sivil, som er innrettet mot å oppnå ønsket effekt på politisk nivå (FFOD s.57).*

Kravet til forståelse innen denne tanken om en filosofi basert på effektbaserte operasjoner får altså konsekvenser for handlingene til beslutningstakere på alle nivå i den militære organisasjon. Eksempelvis kan dette indikere at det ikke alltid er gitt at det er formålstjenlig på lang sikt å konsekvent strebe etter å drepe flest mulig av de som skyter på oss. En død person kan ikke endre side. Blant de som skyter på oss kan det være varierende motiver for å gjøre dette, de som skyter kan være under direkte eller indirekte tvang. Hver person vår side dreper hos motparten medfører pårørende med økte problemer i kampen for tilværelsen og med sorg og hat over sitt tap. En tilbakeholdenhet i anvendelsen av vold og maktbruk kan med andre ord være hensiktsmessig om en ønsker å vinne en befolkning over på sin side på sikt, og ikke oppfattes som en tyrann og okkupant.

Generalmajor Robert Mood oppsummerer det generelle behovet for tilbakeholdenhet i anvendelse av militær makt på følgende måte:

The military tool is traditionally designed to destroy and defeat a military enemy. The violence released in military operations stimulates violence and unpredictability and it facilitates opportunistic action. Hence, military means should not be employed before all other possible options from the political tool box are exhausted, and we have concluded that any other option than military force is worse, including waiting. (Perspectives 2007).

FFOD konkluderer med at effektbaserte operasjoner også skal være en filosofi med forskjellige aspekter å ta hensyn til både for den enkelte offiser og den enkelte militære stab. Det er mulig å utlede av dette at analysen som gjøres på de forskjellige militære nivåene blir det bærende elementet i å kunne systematisere og håndtere kompleksiteten totalt sett. Generalmajor Robert Mood sin overordnede analyse grunngir at en generell tilbakeholdenhet med hensyn til bruk av militære maktmidler er vesentlig, og at det med dette som utgangspunkt er viktig å vurdere og analysere situasjonene på de enkelte militære nivå grundig. Oblt Eriksson utdyper den enkelte offisers rolle og ansvar innenfor filosofien ved at offiseren på sitt nivå selv må analysere

kompleksiteten offiseren står ovenfor, siden det alltid vil være mange måter å løse et oppdrag på etter at overordnet nivå har gitt klarsignal for å nytte militære maktmidler om nødvendig.

Evnen til å forstå og analysere komplekse forhold og årsakssammenhenger som enkeltoffiser og som medlem av en militær stab krever relevant kompetanse, trening og øving. I tillegg vil jeg hevde at offiseren trenger trygghet på seg selv og egne ferdigheter i tillegg til en trygghet på sin militære enhet sitt ferdighetsnivå for å klare å vise den nødvendige tilbakeholdenhet i bruken av militære maktmidler. Denne tryggheten danner etter mitt syn en viktig del av den totale kompetansen, som i sum danner utgangspunktet for at en militær organisasjon skal kunne gjennomføres av en filosofi basert på effektbaserte operasjoner. En filosofi hvor virkning og ringvirkning i et langt perspektiv danner utgangspunktet for alle handlingene, og hvor man er kompetent nok til å klare å ha en viss frikobling fra risikovurderinger i øyeblikket for å kunne underbygge de ønskede effektene.

Innen teorien om Effektbaserte operasjoner er det utviklet et eget begrepsapparat i sammenheng med ønsket om å systematisere kompleksiteten. Jeffrey B Gowen oppsummerer i en artikkel i det militære tidsskriftet: "Special Warfare" hvordan effektbasert planlegging er ment å koble ressurser til resultater,⁸ og deretter måles i det som benevnes Measures of Performance (MOP) og Measures of Effectiveness (MOE)⁹ for en oversiktlig løpende analyse (J B Gowen 2005). For å systematisere vurderingen mener Gowen det er vesentlig å identifisere sammenhengen mellom "Effect, Node and Action", sammenfattet som ENA. Til hver ENA skal det tildeles ressurser logisk utledet til å være det som skal til for å oppnå ønsket effekt. Ressurser skal ikke tildeles fordi man ønsker å aktivisere tilgjengelige ressurser. Flere ENA kan dele på samme ressurs, samtidig som enkelte ressurser kan stå unnyttet.

Gowen definerer MOE og MOP på følgende måte:

MOPs focus on task accomplishment. They answer two questions: (1) Was the task or action performed as the commander intended?, and (2) Regardless of effect, did the assigned resource produce the action required? MOEs evaluate the effects of an action

⁸ Jeffrey B. Gowen er tidligere doktrine medarbeider ved "Civil Affairs/Civil Military Operations Training and Doctrine Division of the JFK Special Warfare Center and School's Directorate of Training and Doctrine.

⁹ Storbritannia nytter Measures of Activities MOA om MOE for at dette lettere skal forstås "sivilt". MOE kan også oppsummeres som spørsmålet om man gjør de riktige tingene, mens MOP er spørsmålet om disse gjøres riktig.

that was captured in the MOPs. If the MOP can be seen as the overall objective or action, then the MOE show the action`s effectiveness. (J B Gowen 2005 S. 10).¹⁰

Sjefer på taktisk nivå skal, som alle sjefer i et militært hierarki ha inngående kjennskap til intensjoner og rammer ”to nivå opp” i hierarkiet. Gowen understreker behovet for dekonflikting av ENAs og synkronisering av effekter, noe som kan synliggjøres gjennom en matrise benevnt effect-synchronization matrix (ESM) som i praksis blir et vesentlig verktøy i det daglige for å kunne beholde helhetsoversikten.

Jeg skal i denne oppgaven unnlate å bli for teknisk. Det skisserte eksempelet som tar utgangspunkt i det amerikanske nasjonale operasjonskonseptet viser imidlertid at det ikke er uten grunn at NATO i juni 2007 kommer til å ha utarbeidet et eget leksikon for effektbaserte operasjoner. Ønsket om å systematisere kompleksiteten i effektbaserte operasjoner medfører nye begreper og definisjoner som involverte offiserer må kunne.

Som jeg har redegjort for representerer effektbaserte operasjoner i sin natur en ambisjonsheving. Når et militært system skal innpasse denne ambisjonshevingen i den allerede eksisterende grunnleggende kompleksiteten som ligger i det å forberede og utøve konvensjonelle stridsoperasjoner, så representerer dette utfordringer på flere områder.

Det militære utgangspunktet med krav til kompetanse innen konvensjonelle stridsoperasjoner er komplekst. Det er vanskelig å saldere dette siden militære system også må være stand til å effektivt utøve maktanvendelse i en relativt tradisjonell form på statens vegne når det er nødvendig. Det er behov for konvensjonelle stridsoperasjoner avgrenset i tid, rom og omfang også innenfor rammen av effektbaserte operasjoner. Den grunnleggende militære kompetansen og evnen, må med andre ord ligge i bunn også i en militær organisasjon som fullt ut tar innover seg en doktrine og et operasjonskonsept basert på effektbaserte operasjoner. Dette innebærer at også plansyklusen, planprosessene og all forberedelse frem mot utøvelse også må kunne

¹⁰ Som eksempler på MOP og MOE lister Gowen følgende; MOP 1: Regional sub-warlord marginalized – local police chief supports provincial governor, who supports President Karzai. MOE: Number of incidents of green-on-green fighting per month. MOP 2: NGO/IOs engaged in the area – “jump starting” local/regional economy. MOE 1: Number of NGOs/IOs who rent buildings in the area overnight per month. MOE 2: Number of NGOs/IOs who remain in the area overnight per month. MOE 3: Number of new businesses in the city/area.

håndtere konvensjonelle stridsoperasjoner effektivt. Innenfor effektbaserte operasjoner benevnes planprosessen som Effects-Based Planning (EBP) og utøvelsen Effects-Based Execution (EBE).

Plansyklusen preges av at det gjennomføres en systemanalyse (SoSA som skissert i historisk bakgrunn). Dette danner et behov for en strukturering og systematisering av ens informasjon og informasjonshåndtering, med muligheter for å modellere alternative handlingsmåter og synliggjøre konsekvensene av disse (War gaming/situasjonsspill). Blant annet vil ønskede og ikke-ønskede effekter kunne utledes og analyseres om det systemmessig legges til rette for dette.

Alternativene i planprosessen kan teknologisk visualiseres slik at sammenhengene i problemstillingene og kjernen i analysen også fremkommer som et oversiktlig beslutningsgrunnlag for beslutningstagerne. Begrepet "Operational Net Assessment" (ONA) brukes for å beskrive dette. Samtidig pekes det gjerne på behovet for en etablering av en nettverksbasert struktur benevnt Nettverksbasert Forsvar (NBF), hvor all relevant informasjon gjøres tilgjengelig slik at det som benevnes som informasjonsoverlegenhet kan oppnås. Et bedret beslutningsgrunnlag har i seg et potensial for kvalitetssikrede beslutninger. I tillegg vil en god systemmessig tilrettelegging gi muligheter for å vinne tid frem mot utførelse slik at man ideelt sett kan komme innenfor en motparts beslutningssyklus slik at motpartens handlingsrom begrenses til å reagere på våre initiativ.

Major Erlend Bekkestad beskriver forholdet mellom effektbaserte operasjoner og NBF på følgende måte:

EBO og NBF kan utfylle hverandre dersom man ser på NBF som å gjøre ting riktig, og at EBO handler om å gjøre de riktige tingene. EBO kan utnytte de økte kapasitetene som NBF gir i en militær organisasjon, men forutsetter i prinsippet ikke NBF. Sagt på en annen måte så handler NBF om å skaffe seg kunnskap og la hele organisasjonen få del i denne, mens EBO handler om å utnytte denne kunnskapen. (Bekkestad 2005 s. 21).

Det er liten tvil om at kompleksiteten som skal håndteres fordrer systemteknisk støtte med gode muligheter for simulering og modellering om man skal kunne fungere effektivt og beholde helhetsoversikten. Det kan være grunnlag for å hevde at det ligger gode muligheter for fremdrift

bare i det å bedre utnytte eksisterende teknologi, herunder utnytte denne på en bedre tilpasset måte innenfor våre avdelinger.¹¹

NATO ser effektbaserte operasjoner og nettverket som benevnes NATO Network Enabled Capabilities (NNEC) i sammenheng, og ser på disse som vesentlige elementer i den pågående transformasjonen i NATO. Uten et nettverk kan man ikke etablere en "Knowledge Based Development", en av fire pilarer i utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO.¹²

Det kognitive domenet - påvirkningen av motpartens vilje

Innenfor effektbaserte operasjoner er målet å påvirke motpartens vilje, herunder bryte motpartens vilje til å operere som motpart. Smith definerer sannsynligheten for å lykkes for å være: "Evne ganger Vilje opphøyd i andre" (E A Smith 2002 s.39). Under en diskusjon rundt påvirkning av vilje på Linderud i 2004 spurte en kadett ved Krigsskolen meg; "Hvor langt inn i hodet på fienden er det egentlig vi skal gå? ". Kadetten oppsummerer treffende både den psykologiske dimensjonen og at dette ikke er helt enkelt. Edward A Smith omtaler også ringvirkninger av effekter i en psykologisk sammenheng. Disse betegnes som kaskader av indirekte og direkte effekter i flere ledd, en meget komplisert faktor å skulle forutsette presist før gjennomføring (E A Smith 2002 s. 325).

Det kan hevdes at det å forutsette psykologiske sammenhenger i en militær kontekst både er en umulig oppgave, og heller ikke noe militære skal prøve å befatte seg med. Mot dette kan det argumenteres med at en analyse uansett vil ha en nytteverdi om den avdekker eventualiteter det deretter kan tas høyde for. Spørsmålet blir hvor man legger lista for ambisjonsnivået, og hvilket ressursomfang ambisjonene vil kreve. Dersom instanser utenfor Forsvaret ved samarbeid og tett tilknytning til militær side kan avhjelpe denne type spørsmål med anvendelige analyser, er det sannsynligvis ikke helt urealistisk å ha en viss ambisjon på området.

¹¹ Ifm faktainnhenting til denne masteroppgaven i Storbritannia i februar 2007 overvar jeg en teknisk demonstrasjon som synliggjorde at dagens teknologi muliggjør en tilrettelegging og visualisering av beslutningsgrunnlag på en bedre måte enn det vi foreløpig har satt i system ved våre hovedkvarter i Norge. Teknologien innenfor beslutningsstøtte og simulering, herunder informasjonsutveksling og informasjonshåndtering er i rivende utvikling.

Utenom de stabsrelaterte analysene sett opp mot en overordnet måloppnåelse, kan det psykologiske oppsummeres til å være en mellommenneskelig faktor på alle nivå. Det kan hevdes at den psykologiske dimensjonen alltid har vært en meget vesentlig faktor i alle militære sammenhenger, siden de ekstreme og krevende situasjonene en ofte møter i militære sammenhenger fremhever dette aspektet både med hensyn til forståelse av mellommenneskelig samspill og virkelighetsoppfattelse, roller, egen mental robusthet og med hensyn til moralsk rett.

En militær sjef som evner å ikke bare forstå menneskelige reaksjoner men også evner å ta høyde for dem og til en viss grad imøtegå dem, vil åpenbart tjene på dette både i utøvelsen av sitt lederskap og i sin måloppnåelse. Kaptein Adolf Von Schell oppsummerer sine erfaringer etter første verdenskrig i boken "Battle Leadership". Boka er i dag blant annet fast innslag på USMC sine leselister. Schell skriver om psykologi:

We know that psychology is tremendously important in war. It is a field unlimited in extent, to which every conscientious soldier should give much time and study. Yet it cannot be learned as one learns mathematics. It must be sensed. Unfortunately we cannot formulate a set of psychological rules; human reactions can never be reduced to exact science. War is governed by the uncertain and the unknown and the least known factor of all is the human element. (Schell 2006 s. 19).

I mitt ufullstendige svar på kadettens spørsmål om hvor langt vi skulle "gå inn i motpartens hode" beskrev jeg at vi må prøve å overbevise vår motpart om at det beste er å følge vår vilje, herunder prøve å få frem de positive sidene ved dette (les prøve å synliggjøre en "vinn – vinn" situasjon med en positiv fremtid for alle involverte).

Svaret mitt har imidlertid en del begrensninger. En innvending er at det vil være en vanskelig oppnåelig strategi å skulle påvirke viljen til motparter som ikke ser særlig andre alternativ for seg og sine enn å fortsette på det for oss negative sporet som er staket ut. Videre kan man innen "vilje" begrepet komme i fare for å legge en ensidig vestlig rasjonalitetsoppfatning til grunn. Selv i en kontekst av tradisjonell krig mellom stater kan det å påvirke motstanderens vilje vise seg vanskelig om motstanderen ikke ser noen andre alternativ enn å fortsette en tilsynelatende nytteløs kamp.

¹² De fire pillarene er: "Effects Taxonomy, Knowledge Based Development, Campaign Assessment og Harmonising military activities with non-military activities.

Karlsruud stiller spørsmålstejn ved realismen i det å kunne bekjempe motpartens vilje uten å samtidig frata motparten evnen (Karlsruud 2006 s.34). Dette kan innebære behov for mer maktanvendelse enn en rasjonell og logisk analyse av situasjonen nødvendigvis skulle tilsi. Spørsmålet om å påvirke motpartens vilje til å utøve aktive handlinger mot oss kan også ha visse strategiske politiske aspekter siden det å gi en motpart mulighet for en ærefull retrett ikke nødvendigvis fremstår som ønskelig, selv ikke om det sparer egne liv.

Vestlig militærmakt har vektlagt vårt verdibelagte rasjonalitetsprinsipp for kraftig ved at vi har tatt det for gitt at vår motpart "må" gi opp når krigen åpenbart er tapt, og videre kamp utelukkende fører til unødigg blodsutgytelse. Det kognitive domenet inneholder etter mitt syn en kulturellrelatert del av det psykologiske hele. Jeg har tidligere beskrevet John Warden III sitt poeng om at det vesentlige er virkeligheten slik motparten oppfatter den, ikke slik en selv oppfatter den. Ikke alle deler en tradisjonell vestlig oppfatning med hensyn til hva som vil være en meningsløs død. Kravet til kulturellrelatert kompetanse og tverrkulturell kommunikasjon er med bakgrunn i dette etter mitt syn økt i dagens internasjonaliserte konfliktspekter.

Hvor god er egentlig muligheten til å påvirke viljen til motparten i konflikter der det nettopp er det som oppfattes som korrumperte ugudelige vestlige verdier vår motpart ønsker å bekjempe? Et eksempel på kulturelle utfordringer er at der USA og vesten ser "fremtid" ser og "er" arabere ofte fortid. Hvor godt klarer vi egentlig å kommunisere vår vilje innen en kulturellrelatert dimensjon, herunder synliggjøre de ønskede fremtidige virkningene av våre tiltak? Hvor enkelt er det å snakke om fremtid og en ny samfunnsinnretning dersom mottaker i all hovedsak "ser og er" sin fortid ved sin historie og tradisjon, sin klan og familietilhørighet, og sin arvede posisjon? Hvordan vil det vi forsøker å kommunisere oppfattes i den kulturen vi gjester? General Tony Zinni USMC beskriver i sine bøker "Battle Ready" og "The Battle for Peace" meget treffende den manglende kompetanse og kulturelle blindhet amerikanske militære har entret forskjellige operasjonsområder med. Jeg vil komme tilbake til Zinni senere i oppgaven.

Også innen vestlig kultur kan den psykologiske dimensjonen misforstås om man ikke foretar en god nok analyse, om den i det hele tatt lar seg gjennomføre. Eksempelvis fikk den tyske generalen som ledet forsvaret av Berlin sjokk da Hitler ikke ville overgi seg selv om slaget (og

krigen) helt åpenbart var tapt i slutten av april 1945. Hitler ønsket heller å fortsette kampen og la flere av sine undergitte dø unødige for å kunne utsette det uunngåelige nederlaget et par dager (Knappe 1992 s. 52).¹³

Problemstillinger knyttet til psykologi og vilje har alltid vært knyttet til militær utøvelse siden dette er vesentlige element i menneskets natur. Det kan hevdes at effektbaserte operasjoner ved sin mer markante politiske profil rendyrker en ambisjon om påvirkning av vilje i analyserelaterte sammenhenger. På bakgrunn av dette kan det hevdes å være kompetanserelaterte konsekvenser innen faget psykologi innenfor ambisjonen om effektbaserte operasjoner.

Den kognitive dimensjonen innen effektbaserte operasjoner stiller både krav til offiserens forståelse av egen rolle i et overordnet statlig hele, samt til forståelsen av hvordan motparten, allierte og eventuelle nøytrale aktører oppfatter "sin virkelighet". Det ligger både kulturellrelaterte og psykologiske aspekter i dette. De militære operasjoner Forsvaret deltar i internasjonalt preges av at norske styrker i stadig større grad opererer i internasjonale allianser med et bredt militært og politisk kulturinnslag. Utviklingen forsterker etter mitt syn kompetansebehovet innen den kognitive dimensjonen av effektbaserte operasjoner.

Noen motargumenter mot effektbaserte operasjoner

Det har vært flere militære aktører som har argumentert mot effektbaserte operasjoner. I USA har debatten vært preget av at representanter fra den amerikanske hæren og USMC har ansett effektbaserte operasjoner for å være en sak for og av USAF, hvor USAF har hatt en underliggende ambisjon om å fremme kapasitetene egen forsvarsgren besitter. Kjernen i motargumentene har oppsummert at krig ikke er naturvitenskap og at den forutsigbarhet effektbaserte operasjoner forutsetter av verden vi lever i ikke er realistisk.

Et militært ordtak som tillegges Moltke sier at ingen plan overlever møtet med fienden. I dette ligger en grunntanke om at uansett forarbeid så kan ikke begivenhetenes forløp predikeres presist

¹³ General Helmuth Weidling overtok forsvaret av Berlin den 23e april 1945 under omstendigheter som også er levende skildret i filmen "Der untergang". Majoren som i filmen ikke får følge med Weidling inn til Hitler heter Siegfried Knappe. Han skildrer i sin biografi hvordan Weidling reagerer med sjokk og raseri i det hans illusjoner brister når han forstår at Hitler overhodet ikke lar seg affisere av sine underordnedes unødige død ved at de beordres

når mange handlinger og begivenheter settes i sving parallelt innenfor en kompleks helhet. En helhet hvor mange involverte aktører kontinuerlig forsøker å gjøre det uventede for å maksimere egen effektoppnåelse.

Effektbaserte operasjoner oppsummerer motparten til å være et komplekst adaptivt system. I dette ligger at motparten tilpasser seg våre handlinger for å nøytralisere effekten av disse, herunder iverksetter egne tilpassede aktiviteter for å oppnå negative effekter hos oss for å begrense vår kapasitet og binde våre ressurser i den hensikt å nå sine egne politiske målsetninger. Kritikere hevder at det å predikere handlingene til en adaptiv motpart i praksis er umulig, spesielt om en tar med det kognitive elementet med de tilhørende psykologiske aspektene. Ambisjonen er uansett utvilsomt både arbeids- og ressurskrevende. Milan Vego oppsummerer at effektbaserte operasjoner er spesielt kinkige på grunn av de sammensatte kravene til bemanningen, og kompleksiteten som er involvert (Vego 2006).

Karlsruud stiller spørsmålet om det i det hele tatt er mulig å oppnå de effektene man ønsker i effektbaserte operasjoner, i det han stiller spørsmålet om det i det hele tatt er mulig å påvirke komplekse adaptive systemer i ønsket retning (Karlsruud 2006 s.18).

Diskusjonen om militære forhold kan innordnes naturvitenskapelige prinsipper eller om friksjonen i alle militære kampanjer gjør at vi må snakke om operasjonskunst "operational art" er ikke ny.¹⁴ Den har i varierende form versert siden Jomini og Clausewitz. Det gjør imidlertid ikke diskusjonen mindre relevant i forbindelse med effektbaserte operasjoner.

General James Mattis fra USMC har advart sterkt mot holdninger og tanker om at man kan forutse og kontrollere begivenhetenes gang i en konfliktsituasjon (Mattis 2006). General Mattis understreker at selv om forutsigbarhet og et sikkert utfall av begivenheters gang er noe alle kan ønske seg, så har militære operasjoner en egenart som gjør at man i praksis ikke kan operere

til å fortsette en tapt kamp. General Weidling tillegger sin fører et visst verdigrunnlag og en vestlig rasjonell logikk. Sjøkket kommer når han skjønner at hans logikk og menneskesyn ikke deles av hans fører.

¹⁴ Operasjonskunst kan beskrives som: "Evnen til å planlegge og gjennomføre virksomhet med tilgjengelige maktmidler, som på den til enhver mest hensiktsmessige måte bidrar til at de strategiske eller overordnede mål med virksomheten oppnås. I dette ligger dimensjoner i forhold til det å utforme en plan eller konsept for virksomheten,

militært om man begynner å stille slike urealistiske krav. Mattis advarer spesielt mot begrepet ”predictive analysis” som han finner å være både en farlig og villedende forventning i forhold til den type fleksibilitet han mener må være innkorporert i et militært system. Hans kollega general Paul Van Riper i USMC har fulgt opp med å advare mot en offisersutdanning som inngir en forventning om at begivenhetenes gang kan forutsis presist på forhånd, i stedet for å utdanne fleksible og anvendelige offiserer som er i stand til å håndtere det som eventuelt måtte komme (Van Riper 2006).

Robert Leonhard har pekt på ”The fallacy of judging effects” i betydningen å skulle foreta assessments og BDA når ”alt” skjer på en gang, herunder problemet med at ”EBO does not deal with the enemy`s ability to adapt” (Leonhard 2004).

I Afghanistan er vår motpart del av en mangesidig kultur med en lang, uoversiktlig og komplisert historie. Motparten er kompleks og ikke enkel å ”lage et system av”, herunder inkorporere i en SoSA. Milan Vego sin kritikk mot effektbaserte operasjoner konkluderer med at vi bør ha en Objective-Based Approach mer enn en Effects-Based Approach. Vego sier at:

*The logical thing is to predict effects after – not before – the accomplishment of the objective”.*¹⁵ (Vego 2006).

Vego advarer kraftig mot å utvanne det klare fokus det har vært i militær tradisjon på å oppnå ”The Objective”. Dette klare fokuset mot målet har medført en positiv og effektiv kraftsamling i alle ledd (unity of effort), og vært en solid styrke for overordnede sjefer som har kunnet ha visshet om at målene de har fastsatt blir det kraftsamlet om innenfor alle ledd i organisasjonen, og med alle tilgjengelige militære virkemidler. Effektbaserte operasjoner innebærer i følge Vego en klar fare for å forrykke dette. Det kan imidlertid innvendes mot Vego at det nettopp er en helhetlig kraftsamling mot det som skal oppnås som er tanken bak effektbaserte operasjoner, men med den forbedring at utvalget virkemidler er bredere i og med at disse ikke er ensidig begrenset til militære virkemidler. General Tony Zinni sier eksempelvis:

fordeler og anvende tilgjengelige ressurser, kunne justere men også holde fast ved planen og ligge i forkant av den motstanderen man står overfor” (Bekkestad 2005 S.5)

¹⁵ Vego oppsummerer the Objective som ”The Why” (Purpose) mens Task oppsummerer ”What” hva som må gjøres.

I believe that military force does not solve every problem, nor is it our only form of power. There are other kinds of pressure and other kinds of support. In order to achieve our national goals, we have to combine every capability in our national bag in the most artful mix possible. (Battle Ready s. 323).

Som tidligere skissert prøver den britiske tilnærmingen til effektbaserte operasjoner å fokusere på effektbaserte operasjoner på operasjonelt og strategisk nivå. Betenknninger av den typen eksempelvis Vego og generalene Mattis og Van Riper kommer med gjør at britene innledningsvis er svært tilbakeholdne med å endre for mye på det man mener fungerer meget vel på det utøvende nivå.¹⁶

Siden teorien rundt effektbaserte operasjoner har gjennomgått en vesentlig utvikling blir anvendelsen og tilnærmingen til syvende og sist et spørsmål om tolkning, tilrettelegging og vektlegging av elementer innen begrepet.

Effektbaserte operasjoner – Israels dilemma i 2006

Israel har etter krigen i Sør-Libanon sommeren 2006 hatt en opprivende debatt rundt sin nye hurtig innkorporerte doktrine basert på effektbaserte operasjoner etter at denne ble innfasert ”top-down” med mange nye begreper og prosedyrer å forholde seg til. Ledelsens nye doktrine skapte forvirring både ved at den representerte noe helt ukjent og annerledes, samt ved at mange av de nye begrepene og prosedyrene fremsto som uklare. I en artikkel i Janes Defence Weekly den 3. januar 2007 benevnt: ”Debriefing teams brand IDF doctrine completely wrong” fastslås det:

...the doctrine`new jargon, which became widespread as a growing number of officers were educated on it, “Created confusion in terminology and misunderstanding of basic military principles” as several inquiry teams pointed out (Janes 2007)

Doktrinen tok i henhold til general Yoram Yair ikke utgangspunkt i kjente militære referanser som eksempelvis krigens prinsipper,¹⁷ men hadde en mer overordnet strategisk profil. Yair fremhever i sin kritikk av Galil divisjonen:

There was no initiative, persistence, onslaught, concentration of effort nor artifice. (Janes 2007)

¹⁶ Ref ”Incorporating and extending the UK military effects-based approach” (Joint Doctrine Note 7/06)

Enkelte kritikere, som general Amiram Levin, hevder at den effektsbaserte doktrinen er en av hovedårsakene til at Israels militære kampanje sommeren 2006 slo feil (Janes artikkel 2007). Samtidig kunne Israel gitt sin doktrine basert på effektbaserte operasjoner et annerledes og mer gjenkjennbart innhold for det utøvende nivået, slik eksempelvis Storbritannia har gjort i sin doktrine. Det synes forhastet å hevde at en doktrine basert på effektbaserte operasjoner uansett vil være feil for Israel når det kan reises spørsmål ved måten doktrinen er implementert, samt at det innenfor EBO-begrepet er mulig å velge svært forskjellige innretninger. Eksempelvis kan man ta med seg et fokus på krigens prinsipper i en effektbasert doktrine, og vektlegge manøverteori og intensjonsbasert ledelse dersom dette har vært bærende elementer tidligere. Når det er sagt er det selvsagt betegnende for effektbaserte operasjoner at teorien har utviklet seg til å kunne fylles med et mangesidig innhold.

Det er tegn som tyder på at utviklingen av Israels nye doktrine hadde utgangspunkt i et økonomisk drevet rasjonale med behov for nedtrekk i forsvarsbudsjettet. Dette medførte kutt i landbaserte kapasiteter og bakkestyrker som ble kompensert med en doktrine som tok utgangspunkt i en (billigere) fjernlevert militær påvirkning med fly og artilleri. Dette ble ytterligere gjort attraktivt ved at en redusert vektlegging av landbaserte operasjoner med personell i utsatte operasjonsområder tilsynelatende minsket risikoen for tap av egne soldater (Jaffee Center for Strategic Studies 2006).

Det er vanskelig å se at en doktrine basert på effektbaserte operasjoner i seg selv krever at man skal kvitte seg med kompetente og godt utstyrte landmilitære kapasiteter og med det miste en viktig fleksibilitet mht å oppnå ønskede effekter i en helhetlig sammenheng. Noe helt annet er selvsagt det å forsøke å la en doktrine kompensere for økonomisk nødvendige nedtrekk i kapasiteter ved å forsøke å tilrettelegge doktrinen spesielt for dette. Da må man imidlertid erkjenne hva man gjør, herunder være meget bevisst på risikoen ved det man gjør og de militære begrensninger ens handlinger medfører.

Jeg oppfatter en del av politikkenes vesen for å være at man ønsker å fremheve positive elementer ved ens politikk så overbevisende og kraftfullt at eventuelle negative konsekvenser ved det

¹⁷ Av Brigadier Lamont Kirkland Director Land Development ved DCDC listet som; "The Selection and Maintenance of the Aim, Maintenance of Morale, Offensive Action, Security, Surprise, Concentration of Force,

virkelighetsbildet en ønsker å beskrive nedtones så mye som mulig. Innenfor et departement er det de ansattes rolle å få statsråden og statsrådets politikk til å fremstå best mulig. Også om man som ansatt bærer uniform. Debatten i Israel etter krigen i 2006 reiser spørsmålet om hvorfor ikke noen ansvarlige militære offiserer tydeliggjorde de potensielle negative konsekvensene av den politisk styrte ressursutviklingen, herunder synliggjorde hvilke militære kapasiteter som var i ferd med å bli saldert og de potensielle konsekvensene av dette. Det spekuleres i Israel både i en for tett sammenvevd militærpolitisk utvikling hvor militært avansement på høyere nivå i for stor grad har vært basert på å spille på lag med sittende regjerings partipolitikk, samt i en overdreven tro på hva luftmakt alene kan utrette basert på sjefens forsvarsgrenvise tilhørighet. Anshel Pfeffer har en meget krass artikkel i Jerusalem post den 18. januar 2007 hvor han utdyper de politisk betenkelige aspektene i artikkelen "A hierarchy gone avry". Her sier han blant annet at "politics always took up an inordinate space in the Israel Defence Force's senior promotions" før han hevder en spesielt negativ utvikling innenfor dette feltet i Israel siden 1996 (Pfeffer 2007).

Innenfor en ambisjon om å etablere effektbaserte operasjoner er det unektelig en utfordring å skulle se militære virkemidler i en helhetlig statlig sammenheng, integrere disse tettere organisatorisk i statsforvaltningen og la disse underlegges en tettere politisk styring og kontroll, samtidig som den fagmilitære dimensjonen og integriteten ikke nedtones av den til enhver tid sittende regjerings partipolitikk. Dette er en krevende eksersis og medfører utfordringer knyttet til innsikt, vurdering og kompetanse samt til den enkelte offisers integritet.

Sett opp mot norske forhold kan vi se integritetsmessige utfordringer blant annet for offiserer som har en tjenestestilling hvor de skal bekle flere roller og daglig må skifte mellom den politiske og den fagmilitære delen av disse. Dette er tilfellet for flere norske offiserer i dagens integrerte strategiske ledelse i Forsvaret (ISL). Evnen for norske offiserer til å kunne skifte mellom disse rollene med den nødvendige integritet og faglige substans i den fagmilitære delen av disse er i henhold til oberstløytnant Herleif Sandbakken (FD III 2 Operasjonsplanlegging) en utfordring som sannsynligvis vil kunne aktualiseres ytterligere i fremtiden. Spesielt dersom norsk statsforvaltning utvikles mot effektbaserte operasjoner med flere og tettere integreringer mellom elementene i statsforvaltningen som en konsekvens av dette (Interagency). Allerede i dag utdyper Sandbakken overfor meg at offiserer i ISL kontinuerlig må tydeliggjøre "hvilken hatt de

har på” når de kommuniserer med sine omgivelser. Rollene skifter fortløpende daglig, og en ryddighet i disse spørsmålene er høyst nødvendig blant offiserene når oppdrag, direktiver, forespørsler, orienteringer og kommentarer utstedes på vegne av departementet eller fagmilitær side. Det er et åpent spørsmål om denne rolledelingen svekker det fagmilitære aspektet, men det bør være rimelig åpenbart at rolledelingen er krevende (Sandbakken 2007).

Sett fra et statlig perspektiv er det berettiget å spørre om hva som egentlig er nytt innen effektbaserte operasjoner med hensyn til anvendelse av militære virkemidler. Er dette gammel vin på nye flasker? Mot argumentet om at alt er som før kan det hevdes at det nye er at militære virkemidler nå systematisk skal sees i en større sammenheng hvor disse blir vurdert, innkorporert og orkestrert blant de øvrige statlige virkemidlene. Dagens konfliktmønster er endret i forhold til tidligere tiders tidsavgrensede kriger der de militære virkemidlene ga de politiske løsningene i seg selv, avhengig av det militære utfallet av krigen. Dagens konfliktmønster medfører en utvidet rolle for militære kapasiteter, herunder behov for enkelte forbedrede kapasiteter. Eksempelvis en bedret evne til militær analyse slik at man bedre kan vurdere når, hvordan og i hvilken sammenheng militære kapasiteter kan og bør nyttes, herunder hvilke øvrige statlige virkemidler de militære alternativene kan og bør inngå som del av. I tillegg kommer utvidede krav til den enkelte soldat og den militære organisasjon med hensyn til hva man skal være i stand til å håndtere. General Tony Zinni sier:

We consistently throw at it our one power punch – the military – even as the very nature of war itself is passing through a perfect storm brought on by the new world disorder. The new warfare requires a new kind of warrior and a new kind of military. (Battle Ready s.323).

I Israels tilfelle innebærer dette muligens å vurdere et noe mindre ensidig fokus på konvensjonelle militære virkemidler som svar på alle sikkerhetsrelaterte trusler. Det er et åpent spørsmål om Israel i 1999 hadde en unik mulighet til å oppnå avtaler med Syria som effektivt ville blokkert det meste av den styrke- og våpenoppbyggingen Israel har opplevd blant sine fiender i Sør-Libanon etter uttrekningen i 2000. Andre supplerende ikke-militære virkemidler kunne muligens medvirket til det samme i perioden.

Også i de daglige sikkerhetsrelaterte episodene Israel opplever kan det være gunstig med et videre spenn av virkemidler å spille på enn avstandslevert ild fra artilleri og fly. Det enkleste er

muligens ”pistol”, men det er ikke sikkert at en slik ensidig tilnærming kun gir tilsiktet effekt, eller den mest gunstige effekten i en helhetlig sammenheng – over tid. Sett opp mot ambisjonen i Israels effektbaserte doktrine om å påvirke motpartens vilje fremstår den tilsynelatende mangelen på spenn i virkemidler som paradoksal og for opphengt i militære tvangsmidler.

Den popularitet og formelle og uformelle makt Hizbollah har opparbeidet seg i Libanon er ikke kun basert på organisasjonens militære kapasiteter og aksjoner, men på at organisasjonen spiller på et vidt spenn av virkemidler overfor befolkningen i Libanon. Dersom man definerer effektbaserte operasjoner til å være en metode for strategisk måloppnåelse i vid forstand, kan det reises spørsmål ved om ikke Hizbollah i praksis driver effektbaserte operasjoner på en meget imponerende måte, ut fra organisasjonens forutsetninger.

Det å ikke ha godt trente og utstyrte militære landkapasiteter tilgjengelig når behov for denne type kapasiteter dukker opp er lite gunstig uavhengig av doktrine. Den negative faktoren forsterkes sannsynligvis om de utilstrekkelige kapasitetene man forsøker å improvisere med i disse sted nyttes på en særdeles forutsigbar måte. Dette reiser uvilkårlig et militært kompetansespørsmål med hensyn til om Israel har saldert en del grunnleggende militær kompetanse, spesielt med hensyn til gjennomføring og ledelse av landoperasjoner (Jaffee Center for Strategic Studies 2006). Israel kan ha gjort dette av ressursdrevne årsaker, men det kan også være at dette momentet belyser at det er en utfordring å bevare en tradisjonell grunnleggende militær kompetanse knyttet til kompleksiteten som ligger i det å drive operasjoner, samtidig som man forsøker å tilegne seg ny kompetanse og utvikle nye måter å drive operasjoner på som del av effektbaserte operasjoner. Det er visse aspekter ved disse spørsmålene som er interessante også sett opp mot Hærens situasjon.

For å lykkes militært må man ha en militær plan som er i stand til å underbygge politiske mål. En god militær plan kan imidlertid i Israels tilfelle ha vært en utfordring å etablere også om man ser bort fra den potensielle mangelen på kompetanse med hensyn til å utvikle planen, herunder mangelen på kompetente og klargjorte enheter til å eventuelt effektivere den. Dette siden det kan synes som om de politiske målene som var angitt både var utydelige og urealistiske¹⁸ (Janes 2007). Med andre ord ville det også med klargjorte og kompetente landkapasiteter vært en

¹⁸ Blant disse målene var det initsielt uttrykte målet om å tvinge Hizbollah til å løslate to tilfangetagne israelske soldater, samt etter hvert et uttrykt mål om å eliminere Hizbollah som sikkerhetsrelatert trussel mot Israel fra Sør-libanon.

utfordring å operasjonalisere disse politiske målene. Tidligere nevnte poeng om sammenhengen mellom Objective – Strategy – Tasks synes relevant også her.

En doktrine har en solid utfordring om den skal kompensere for manglende militære kapasiteter, men får en umulig oppgave om den skal kompensere for utydelige eller urealistiske politiske mål. Doktriner har sine begrensninger og vil i tillegg til det nevnte naturlig nok heller ikke kunne kompensere for en eventuell manglende militær kompetanse.

Israels dilemma i 2006 belyser militært relaterte poeng som spenner fra utfordringene knyttet til å operasjonalisere militære virkemidler opp mot politiske mål, til praktiske aspekter ved implementering av nye doktriner. Konflikten viser at en militær organisasjon også innenfor rammen av effektbaserte operasjoner risikerer å bli satt til å utføre komplekse militære operasjoner i en konvensjonell ramme avgrenset i tid, rom og omfang. Men konflikten viser også utfordringene militære offiserer vil måtte håndtere når politiske mål skal realiseres i praksis. Da skal de politiske målene operasjonaliseres til formålstjenlig militær handling, helhetlig integrert blant statens øvrige virkemidler, innen rammen av effektbaserte operasjoner.

Del II Status og utvikling i NATO

Jeg vil i denne delen se nærmere på enkelte deler av NATO sin utvikling mot effektbaserte operasjoner. Innenfor utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO fremstår Storbritannia som en vesentlig referanse, siden Storbritannia både har utviklet og innfaset en nasjonal doktrine basert på effektbaserte operasjoner og i tillegg har prøvd denne på operasjonelt nivå i ISAF. USA har fortsatt ikke formalisert en nasjonal doktrine men har utarbeidet et utkast til operasjonskonsept benevnt Concept of Operations (CONOPS),¹⁹ som er til høring og utprøving. Storbritannia fremstår som meget aktive i NATO sin utvikling av en doktrine for effektbaserte operasjoner, men er i tillegg også involvert opp mot USJFCOM i forbindelse med USA sitt nasjonale utviklingsarbeid.

Storbritannia er også aktiv deltaker i "Multinational Experimentation series" (MNE) som er en NATO ledet aktivitet for å høste erfaringer innen effektbaserte operasjoner. Her deltar også land utenfor NATO, som eksempelvis Sverige. NATO fremhever erfaringene fra MNE sammen med erfaringene fra ISAF som viktige konkrete referansepunkt for den videre utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO. De tette båndene mellom ACT og USJFCOM har gjort at MNE i praktiske sammenhenger har basert seg på USA sitt utkast til CONOPS så lang dette har latt seg gjøre.

Det er Storbritannia sitt: "Development, Concepts and Doctrine Center" (DCDC) i Shrivenham som leder det britiske utviklingsarbeidet. I NATO ledes utviklingsarbeidet innen effektbaserte operasjoner av EBO Working Group (EBO WG).

En norsk offiser må ha kjennskap til utviklingstrekk i vår forsvarsallianse NATO, herunder ha kjennskap til doktriner, planprosedyrer og metodikk i bruk i alliansen. Endres eksempelvis analyseprosedyrene i planprosessen i NATO får dette konsekvenser for norske offiserer på

¹⁹ Effects Based Approach to Multinational operations, Concept of Operations (CONOPS) With Implementing Procedures Version 1.0 (for comment) 07 July 2006 utgitt av USJFCOM

operativ side ved at de nye prosedyrene må læres og øves, og norske prosedyrer må tilpasses endringene i NATO.

I de tre siste tiårene har Storbritannia i hvert av disse vært involvert i omfattende krigshandlinger og fredsoperasjoner. Disse militære engasjementene har hatt det til felles at de har stadfestet en britisk militær profesjonalitet på et høyt nivå. Britiske militære erfaringer utgjør en naturlig referanse i de aller fleste vestlige militære sammenhenger. Dette sammen med Storbritannias aktive og velfunderte rolle i forbindelse med utviklingen av effektbaserte operasjoner gjør at det er et naturlig utgangspunkt å betrakte britisk militær doktrine, tenkemåte og innretning som en referanse for norske offiserer og norsk militær kompetanseutvikling også i fremtiden.

Jeg vil i denne delen å oppsummere hovedtrekkene i NATOs videre utvikling av effektbaserte operasjoner, og se deler av disse opp mot britisk tenkning (DCDC). I tillegg vil jeg gjengi noe av det NATOs arbeidsgruppe innen effektbaserte operasjoner EBO WG stadfester med hensyn til kompetanseutvikling (Knowledge Development).

Status og utvikling av effektbaserte operasjoner i NATO

EBO WG – NATOs fremdrift mot juni 2007 og 2008

Under faktainnhenting til denne Masteroppgaven ved NATOs transformasjonskommando i Norfolk i USA, har jeg fått anledning til å bli oppdatert av EBO WG. Arbeidsgruppen består av medlemmer fra både Allied Command Operations ACO og Allied Command Transformation ACT.²⁰ EBO WG har nylig ferdigstilt et "Bi-Strategic Command Discussion Paper" med tittelen: "*Development of NATO's Effects-based approach to operations*". Denne utredningen fra EBO WG har til hensikt å være et første steg i: "The operational evolution of NATO's EBAO Construct" (EBO WG Discussion Paper 2006 s. 2).

NATO sikter seg inn på en effektbasert tilnærming til operasjoner etter at dette er fastslått i: "Comprehensive Political Guidance (CPG) 07 Feb 06" samt i: "MC Position on an Effects Based

²⁰ Oppdateringen fra EBO WG ble gitt i SACT HQ i Norfolk den 5e januar 2007. Fra EBO WG stilte: "Commander Martin Teft (CAN), Major Ignacio Casares (SPA) og Lieutenant Colonel Jean-Luc Taquet (FRA)". Samtidig ble det gitt oppdateringer fra USJFCOM på USA sin status innenfor effektbaserte operasjoner ved Lieutenant Colonel Rhett C. Russel fra Joint Warfighting Center i USJFCOM.

Approach to Operations, June 06". Med tanke på at NATO sikter seg inn på en effektbasert *tilnærming* til operasjoner burde muligens arbeidsgruppen vært benevnt EBAO WG og ikke EBO WG. Sannsynligvis er dette om ikke annet nok et eksempel på en noe varierende begrepsbruk innen feltet effektbaserte operasjoner.

Det er mitt inntrykk at arbeidsgruppen har tatt inn over seg både utfordringene rundt det å få konsensus om effektbaserte operasjoner blant 26 medlemsland i NATO, samt utfordringene knyttet til det å konkretisere prosesser og prosedyrer slik at effektbaserte operasjoner skal kunne finne en fornuftig og logisk anvendelse i NATO. Mitt inntrykk er videre at NATO ønsker å definere en form for effektbaserte operasjoner som fremstår som så ukontroversiell som mulig, slik at opprivende konseptuelle diskusjoner unngås. NATOs effektbaserte operasjoner skal eksempelvis være konsistente med NATOs etablerte militære prinsipper som manøverteori, operasjonskunst, oppdragstaktikk og intensjonsbasert ledelse, og også gi rom for initiativ og tolkninger for den enkelte beslutningstaker (EBO WG Discussion Paper 2006 s. 6). Dette burde muligens ikke overraske. NATO er en politisk-militær organisasjon som baserer seg på konsensus.

Tatt i betraktning tidligere gjengitte kritikk mot en grunnleggende ambisjon i effektbaserte operasjoner med hensyn til en presis forutsigelse av de direkte og de indirekte konsekvensene og effektene av forskjellige handlinger, er det meget interessant å registrere at arbeidsgruppen oppsummerer at:

"The application of the EBAO presumes adaptiveness, not predictiveness" (EBO WG Discussion Paper 2006 s. 10).

Dette ut fra en grunntanke som vektlegger at enhver handling gir effekter som deretter hurtig må analyseres og vurderes mht behov for eventuelle korrektive tiltak opp mot det intenderte. Med dette håper EBO WG å ha fjernet et av de vesentligste motargumentene mot effektbaserte operasjoner. Det er imidlertid et åpent spørsmål om NATO ved dette har fjernet mye av essensen i effektbaserte operasjoner, og om man i det hele tatt kan snakke om en SoSA etter dette.

Et annet vesentlig motargument mot effektbaserte operasjoner er at disse i sin natur innebærer en ambisjonsheving for stabene på analysesiden som vil medføre behov for mer ressurser i form av mer personell, og også i form av økt kompetansebehov på personellet. NATO sliter i dag med vakanser i sin kommandostruktur ved samtlige hovedkvarter. Det er med bakgrunn i dette muligens ikke til å undres over at EBO WG fastslår at stabene i kommandostrukturen ikke skal øke i volum som en konsekvens av en innføring av effektbaserte operasjoner. Beslutningen innebærer imidlertid et åpent spørsmål med hensyn til om NATO ved dette unnlater å forholde seg til realitetene ved sine kommende ambisjoner. Dette både siden det ikke synes som om det er planer om å synliggjøre økte kompetansekrav, og siden organisasjonen ikke synes villig til å berøre bemanningsspørsmålet.

Det økte kompetansebehovet i effektbaserte operasjoner tydeliggjøres imidlertid i visse sammenhenger. Knowledge Development er som tidligere nevnt en av de fire pilarene NATO skal utvikle effektbaserte operasjoner på:²¹

Knowledge Development. Using an EBAO, the alliance requires a detailed, holistic understanding of the strategic environment based on a systemic analysis of the interaction of key actors within the Engagement Space and its different political, military, economic, social, infrastructural, and informational aspects. Systemic analysis contributes to KD. The process of KD is a continuous, adaptive and networked activity, relying on people (human expertise) rather than merely technology and databases, to provide the essential understanding needed to conduct planning, execution and assessment in an EBAO. (EBO WG Discussion Paper 2006 s. 9).

Det blir en utfordring å innfri dette. For norske offiserer som skal tjenestegjøre i NATO sammenheng kan det av dette utledes at bredden i kompetansen som i praksis kreves i fremtiden vil bli skjerpet i forhold til tidligere. Dette kommer på toppen av den grunnleggende kompetansen og egenferdigheten offiserene forventes å ha innenfor tradisjonell militær operasjonsplanlegging. Denne grunnleggende kompetansen innenfor stabsarbeid og operasjonsvurderinger innenfor landmakten på bataljon, brigade og divisjonsnivå har i henhold til Sjef for Hærens kampsenter oberst Morten Kolbjørnsen blitt klart svekket siden 2001. Jeg vil omtale dette nærmere i denne oppgavens avsluttende del.

²¹ De fire pilarene er: "Effects Taxonomy, Knowledge Based Development, Campaign Assessment og Harmonising military activities with non-military activities.

EBO WG oppsummerer to overordnede utfordringer i forbindelse med å utvikle effektbaserte operasjoner i NATO. For det første må det strategiske nivået klare å harmonisere de forskjellige instrumentene opp mot de øvrige politiske virkemidlene. For det andre må overordnede mål operasjonaliseres i kommandokjeden til å bli en implementering av: ”*Actions – Effects – Objectives*”. Draftet understreker at selv om disse to hovedutfordringene er forskjellige og tilligger forskjellig nivå i NATO, så er de i høyeste grad komplementære (EBO WG Discussion Paper 2006 s. 2).

EBO WG har i henhold til Commander Martin Teft hatt en god fremdrift. Mye har tydeligvis skjedd i NATO siden jeg i oktober 2006 var i dialog med representanter fra Land Component Commander (LCC) HQ i Madrid for å få erfaringene etter en kommandoplassøvelse basert på effektbaserte operasjoner som LCC HQ Madrid avholdt i mars 2006. Hovedkvarteret gjorde seg flere erfaringer etter denne kommandoplassøvelsen. LCC HQ etablerte blant annet et Joint Effects Center (JEC) som samspilte med de tradisjonelle JIC (Joint Intelligence Center) og JOC (Joint Operations Center). Hovedutfordringen under øvelsen ble en svært tynn bemanning av disse sentrene siden disse måtte organiseres innenfor en allerede i utgangspunktet mangelfull personelloppsetning. Likevel oppsummerte LCC HQ overfor meg en oppfatning om at EBAO helt klart er fremtidens innretning og noe det er ønskelig å videreutvikle.

Kommandoplassøvelsen ved LCC HQ var basert på Joint Force Command (JFC) Naples sitt egenutviklede utkast til et effektbasert konsept. På dette tidspunktet var kommandoplassøvelsen den mest konkrete aktiviteten knyttet til effektbaserte operasjoner i ACO. På direkte spørsmål fra undertegnede bekreftet representantene fra EBO WG under deres orientering i januar i år, at det var i ferd med å etableres forskjellige effektbaserte innretninger innen ACO ved JFC Brunssum og JFC Naples. Dette var en av primærårsakene til at det ble et press internt i NATO på å få etablert EBO WG i mai 2006. Medlemmene av EBO WG uttrykte en oppfatning om at arbeidsgruppen i mai 2006 ble gitt en så god prioritet og oppmerksomhet at den på en formålstjenlig måte nå samkjører den videre utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO.

EBO WG skal komme med en del konkrete anbefalinger og produkter i juni 2007. I tillegg til et utkast til en doktrine skal det blant annet foreligge et nytt utkast til NATO GOP (Guidelines for Operational Planning) som har i seg EBP (Effects Based Planning), samt at det vil bli utarbeidet

definisjoner på nye ord og begreper i et nytt leksikon knyttet til effektbaserte operasjoner. Dette arbeidet må kunne karakteriseres som meget omfattende, så NATO legger opp til en meget ambisiøs progresjon.

EBO WG tar sikte på å formalisere effektbaserte operasjoner som arbeidsform i NATO i det som beskrives som en "EBAO integrating event" i månedsskiftet april/mai 2008. NATO EBAO CONOPS skal foreligge våren 2008 sammen med det som beskrives som en "Overarching conceptual framework for EBAO". Våren 2008 vil også en håndbok som skal beskrive "Current practices" komme, sammen med en del støtteverktøy på datasiden knyttet til analyse og beslutningsstøtte, samt informasjonsutveksling og samarbeid med sivile (non-NATO) aktører.

EBO WG prøver som nevnt å utvikle egne erfaringer gjennom Multinational Experimentation series (MNE). Eksperiment nr 4 ble gjennomført våren 2006. EBO WG uttrykker stor tilfredshet med disse eksperimentene og karakteriserer disse som utbytterike og viktige. Dette smiler det litt ironisk av i deler av DCDC, som beskriver eksperimentene frem til høsten 2006 som "vel teoretiske". Samtidig understrekes det av DCDC at demonstrasjonen basert på disse eksperimentene avholdt i Sverige høsten 2006 var meget nyttig og relevant og at dette lover godt for fortsettelsen. Kommende MNE nr 5 vil fokusere på et EBAO scenario som utspiller seg i Afrika (Nigeria). Dette er interessant sett opp mot det samarbeidet NATO og FN prøver å videreutvikle sett opp mot en potensiell fremtidig NATO innsats på det afrikanske kontinentet i en FN ramme (Asbjørnsen 2007).

Under MNE demonstrasjonen høsten 2006 ble planprosessen (EBP) gjennomgått detaljert basert på USJFCOM sitt utkast til CONOPS. Like viktig var prosessen med å knytte EBP til utførelsen (EBE). Her ble britenes praktiske erfaringer en sentral referanse blant annet siden dette foreløpig ikke er beskrevet så detaljert som ønskelig hos USJFCOM eller hos EBO WG. Norge har oberstløytnant Dag Kristiansen sentralt plassert i MNE gjennom hans tjenestestilling som J5 i Nordic Battlegroup i Enköping Sverige. Han har oppsummert deler av sine erfaringer i Norsk Militært Tidsskrift nr 1 årgang 2007. Kristiansen bekrefter overfor meg i april i år at det kan være grunnlag for å hevde at NATO har hatt behov for en noe overordnet og teoretisk tilnærming i MNE frem til høsten 2006 for å få samstemt deltakerne i eksperimentet. Han bekrefter videre at

Storbritannia var meget aktive under demonstrasjonen høsten 2006, spesielt når EBP skulle knyttes til EBE (Kristiansen 2007).

Det er imidlertid visse motsetninger mellom MNE tenkning og britisk tenkning blant annet i forbindelse med tyngdepunktsanalyser. Kristiansen opplever at britene noe krampaktig fastholder en CoG-tenkning hvor CoG ikke klart kan defineres å være noe man gjennom egne operasjonslinjer overvinner på vei mot ønsket sluttsituasjon²². I sin JDN 7/06 sier da også britene at CoG er noe som ”underpins the Campaign Plan” mellom nå situasjonen og ønsket sluttsituasjon, inntegnet nedenfor de ”tematiske” operasjonslinjene som man styrer etter²³.

I tillegg til å innhente praktiske erfaringer fra MNE skal EBO WG også vurdere erfaringene fra den effektbaserte innretningen i det ARRC ledede ISAF HQ IX nøye. EBO WG må imidlertid påregne at disse erfaringene fra britene vil komme i en temmelig rendyrket ”britisk form”, siden operasjonene er ledet med utgangspunkt i en britisk doktrine med britiske definisjoner. Dette bildet vil sannsynligvis kunne nyanseres noe når etterfølgeren ISAF HQ X får relevant erfaring og kan videreformidle disse.

”MC Position on an Effects Based Approach to Operations, June 06” gir grunnlaget som binder EBO WG til å lage en doktrine som skal angi hvordan en effektbasert prosess skal gå fra politisk nivå ned til utøvelse. Dette er et omfattende innledende steg. Det hadde sannsynligvis vært formålstjenlig å først fokusere på operasjonelt nivå, for deretter når man har innhentet erfaringer og har et solid operasjonelt utgangspunkt, å ta steget videre til strategisk nivå. Dette er tilnærmingen som er valgt av Storbritannia, blant annet begrunnet med at operasjonelt nivå alene innebærer solide utfordringer som må avklares og finne sin løsning før man kan utvide ambisjonen. Storbritannia har blant annet erfart at kompleksiteten på operasjonelt nivå fremtvinger en skarp nivådeling for en formålstjenlig håndtering av denne.

Operasjonell kompleksitet - nivådeling

Det er ISAF HQ IX sin erfaring fra operasjonelt nivå, at kompleksiteten og involveringen av mange aktører på dette nivået fordrer en nivåmessig og innholdsmessig ryddighet på tre

²² NATO vil i fremtiden ikke lenger operere med operasjonslinjer men med effektlinjer (Political, Military, Civil og Economic) hvor disse ikke har egne definerte slutttilstander, men hvor disse effektlinjene interagerer mot en felles sluttsituasjon.

²³ Disse tematiske operasjonslinjene interagerer som NATOs effektlinjer, og er i eksempelet i JDN 7/06 delt i; ”Governance, Security, Political Process og Reconstruction” slik dette også er gjort i ISAF HQ IX.

forskjellige nivå mht hva som må stadfestes før man kommer til utøvelse. Brigadier Lamont Kirkland som er Director Land Development ved DCDC hevder at utgangspunktet for effektbaserte operasjoner må være en kampanjeplan som fokuserer på resultat og er et konseptuelt rammeverk for hele kampanjens varighet (for eksempel for Afghanistan kampanjen totalt sett). Kampanjeplanen danner det overordnede utgangspunkt for detaljplanlegging. Kampanjeplanen gir intensjon, ”Operational-end state and Decisive Conditions²⁴” men angir ikke aktivitet. På neste nivå kommer en operasjonsplan (OPLAN) som beskriver hvilke effekter som må utvikles på kort sikt. Denne danner utgangspunkt for en egen operasjonsordre (OPORD eller OPO) som synkroniserer ressurser og aktivitet i tid og rom, blant annet gjennom en matrise som angir tidsfasing og sammenhenger mellom aktiviteter (actions) som gjensidig underbygger ønskede effekter. Disse aktivitetene har en del oppdrag (tasks) knyttet til seg. Nye oppdukkende behov for oppdrag knyttet til operasjonsordren gis i enkeltordrer (FRAGO). Den distinkte forskjellen mellom innholdet i en operasjonsplan og en operasjonsordre er i norsk militær kontekst uvant, siden vi er vant til at våre operasjonsplaner innebærer en konkret forberedelse av kommende handling, og når forholdene tilsier det endrer status til å bli en operasjonsordre.

Britene har ved praktisk erfaring funnet behov for en klar nivåmessig regulert distinksjon fra operasjonelt nivå til taktisk utøvelse hvor de understreker at kompleksiteten ikke gjør det mulig eller hensiktsmessig å detaljere det man ønsker å regulere på flere nivå på en gang. EBO WG sin Discussion Paper viser i et vedlegg NATO sin effektbaserte planprosess fra NAC til komponentvis utøvelse. Denne skissen gjenspeiler sannsynligvis i større grad NATO sin styrkegenereringsprosess en den gjengir en formålstjenlig planprosess som også gir grunnlag for en kvalitetssikret utøvelse på det laveste nivå. NATO har foreløpig ikke kommet langt i sin detaljeringsprosess, og har som tidligere nevnt stadfestet en hovedutfordring med hensyn til å operasjonalisere de overordnede politiske målene i kommandokjeden, herunder beskrive denne prosessen.

EBO WG oppsummerer den andre overordnede utfordringen i forbindelse med å utvikle effektbaserte operasjoner i NATO, til å være å få det strategiske nivået til å klare å harmonisere de forskjellige politiske instrumentene opp mot de øvrige statlige virkemidlene.

²⁴ Britene bruker Conditions der NATO bruker Objective og på operasjonslinjene Decisive Condition der NATO nytter Decisive Points.

NATO ønsker i henhold til EBO WG å samarbeide med "non-NATO actors" i den utstrekning dette er mulig. Andre aktører deler ikke nødvendigvis fullt ut NATOs oppfatning av hva som er ønsket sluttsituasjon. Det er i henhold til EBO WG omtrent 2-3000 forskjellige NGOer i Afghanistan. Mange av disse ønsker å holde en klar avstand til NATO, men EBO WG understreker at NATO ikke har noen ambisjon å lede eller styre disses arbeid. Det NATO må være i stand til er å "interact" med alle aktørene i våre operasjonsområder i det man beveger seg langs utviklingslinja: "Warfighting – security – stability – reconstruction". Det strategiske nivået i NATO vil når organisasjonens instrument skal harmoniseres med øvrige statlige virkemidler, som en av mange aktører på banen blant annet måtte forholde seg til FN, EU, G8, Verdensbanken, private firmaer, forskjellige nasjoner, NGOer og GOer.

Commander Martin Teft i EBO WG ga følgende bilde av hva dette i praksis kan innebære under orienteringen hos SACT den 5. januar 2007:

*Success (End State) could be the sum of Development, Governance and Justice.
Development could mean Stabilisation, Reconstruction and Normalisation.
Normalisation could mean Predictability, Civil systems and a Monetary system.
Reconstruction could mean Political, Security and Economical reconstruction.
Stabilization could mean Employment, Perception and Security. NATO's role is to help, facilitate, regenerate, inform, achieve, build, develop, train, gather – but only as one (small) player among a lot of players.*

Bildet viser hvordan hvert element som danner en form for helhet igjen består av deler som igjen kan deles opp og har sine variabler. Samtidig oppsummeres spennet i oppgaver hvor NATO er ment å understøtte en positiv utvikling. Med dette angis det virkefeltet offiserer i NATO herunder norske offiserer er forutsatt å skulle bidra innenfor.

Britiske momenter sett opp mot NATOs utvikling av effektbaserte operasjoner

DCDC hevder at EBO WG er for optimistiske med hensyn til i hvilken grad det er realistisk å ha en ambisjon om å etablere et tett integrert samarbeid med de sivile aktørene i NATOs operasjonsområder (Learmont 2007). Som nevnt stadfester EBO WG selv at mange av disse ønsker å holde en markert avstand til NATO, herunder at det er kompliserende å skulle forholde seg til et firesifret antall organisasjoner.

DCDC eksemplifiserer det de anser for å være en overdreven optimisme ved å peke på setninger som:

All organisations (partners) cooperating with NATO should be identified in advance to allow the strengthening of established relationships to facilitate timely and coherent planning” (EBO WG Discussion Paper 2006 s. 9).

Et annet poeng fra britisk side er begrepsbruken i militære sammenhenger. For å lettere kunne kommunisere med de sivile aktørene som utgjør hoveddelen av virkemidlene foreslår britene at man skal legge opp til en begrepsbruk i NATO som er lett forståelig i alle sammenhenger, og som ikke er unødig militarisert. Eksempelvis foreslår britene at man gjennomført skal snakke om ”condition”²⁵ i stedet for det tradisjonelle militære ”objective”, i stedet for å praktisere begge deler slik NATO gjør i dag. Videre finner britene det naturlig å snakke om ”activities” i stedet for ”actions”. Derav deres ønske om å måle activities (Measures of Activities MOA) i stedet for Measures of Performance (MOP) som NATO foreløpig nytter for å måle ”actions”.

Britene hevder at NATO i sin prosess foreløpig fokuserer for mye på den lett målbare fysiske effekten av handlingene, mens de mer utfordrende målingene av den kognitive effekten foreløpig ikke er beskrevet i nødvendig grad. Vilje og forståelse er i henhold til britene sentrale momenter i en effektbasert tilnærming. Som en del-konsekvens av dette må sjefens rolle og involvering i løpende prosesser beskrives, herunder understreker viktigheten av sjefens erfaring og intuisjon. ISAF HQ IX hadde eksempelvis en ”Assesment Working Group” hvor en kombinasjon av sivile og militære aktører vurderte og operasjonaliserte analyser fra ”Operational Analysis Cell”. Uten en aktiv involvering og ledelse fra den øverste militære sjefen hevder britene at disse analysene ikke ville kunne blitt holdt opp mot den komplekse sivilrelaterte helheten på en god nok måte, og heller ikke kunne operasjonaliseres til å bli konstruktiv militær handling innenfor en overordnet helhet. Britene hevder at denne rollefordelingen og prosessen må beskrives relativt detaljert som del av hvordan den kognitive dimensjonen praktisk skal håndteres (Learmont 2007).

Storbritannia hevder at man i sin militære utvikling må gjennomføre en evolusjon og ikke en revolusjon, hvor praktiske erfaringer og en ”bottom-up” tilnærming er det som skal styre fremdriften for innfasing av nyvinninger. Alle nyvinninger må innfases på en kontrollert og

²⁵ DCDC definisjon av Condition: ”A combination of interrelated changes and circumstances that contribute to a favourable end-state”

stegvis måte med en løpende kritisk evaluering som har brukerne i sentrum. Lakmustesten er om nyvinningen gjør en bedre egnet til å operere i en krevende krigslignende situasjon uken etter innfasing. Det fremheves som et bærende prinsipp at nyvinninger i all hovedsak skal bygge på erkjente og godt innarbeidede militære referanser og prinsipper (Learmont 2007).

Ved innfasingen av en effektbasert doktrine i Storbritannia i 2006 ble momentene beskrevet i avsnittet ovenfor fulgt, selv om den britiske doktrinen primært er ment å ha sitt nedslagsfelt på operasjonelt nivå. Doktrinen ble prøvd i praksis på operasjonelt nivå ved det britisk ledede ISAF HQ IX i Afghanistan. Det hevdes i ettertid kun behov for mindre endringer i doktrinen etter dette, noe som blant annet tilskrives det fokus på utøvelse som har gjennomsyret utforming og innfasing av doktrinen (Learmont 2007).

Storbritannia har som tidligere nevnt fokusert sin doktrine på et operasjonelt og militærstrategisk nivå, siden det primært er på dette nivået militære virkemidler kan sees i en helhetlig statlig sammenheng. Det utøvende (taktiske) nivået har fått skjerpet kravene om å forstå egen rolle i en større sammenheng men praktiserer stort sett sitt den militære delen av sitt håndverk som før. Kravene er spesielt skjerpet for offiserene, som mens de gjør hverdagen oversiktelig og håndterbar for sine underordnede samtidig fortløpende må være godt i inngrep med hvilke effekter som ønskes oppnådd på et overordnet nivå, herunder hvilke aktiviteter de skal realisere med ressursene og styrkene de rår over.

Del III Konsekvenser for den militære kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren

Når jeg i denne delen skal vurdere hva som kan være en ambisjon for den militære kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren blir det vesentlig å ha som utgangspunkt hva offiserer i Hæren skal kunne, og hvilke situasjoner og oppgaver hæroffiserer må kunne mestre.

Hæren har fått en internasjonal hverdag. En del spesiell kompetanse er knyttet til dette. Det blir også viktig å beskrive utfordringene i Hæren knyttet til det å dekke opp også de konvensjonelle militære kompetanseområdene innen en utvikling mot effektbaserte operasjoner. Jeg vil beskrive krav til en utvidet militær offiserskompetanse i fremtiden og se disse opp mot dagens skolering og utdanning av hæroffiserer, før jeg vurderer om det er forskjeller mellom dagens ordning og konsekvensene av kravene til offiserskompetanse i fremtiden. Jeg vil så komme med forslag for å bedre kompetanseutviklingen mot effektbaserte operasjoner.

Jeg ønsker å ta med meg momentene listet nedenfor fra tidligere som grunnlag for en nærmere belysning av kravene til en utvidet militær offiserskompetanse innen effektbaserte operasjoner i denne delen av Masteroppgaven:

- Utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO
- Den sentraliserte styringen av utøvelsen, hvor militære virkemidler vurderes opp mot parallelle sivile virkemidler og virkninger og ringvirkninger analyseres før ønskede innsatser settes i system på en helhetlig måte som del av de øvrige statlige virkemidlene
- De psykologiske og kulturelle aspektene ved effektbaserte operasjoner i internasjonale operasjoner.
- Effektbaserte operasjoner som en filosofi som gjennomsyrrer en organisasjon

Etter å ha drøftet om det er noen forskjell mellom konsekvensene av kravene til offiserskompetanse i Hæren i fremtiden og det utdannelsen av hæroffiserer i dag tar høyde for, vil jeg komme med forslag for å bedre den militære kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren opp mot effektbaserte operasjoner.

Hærens internasjonale hverdag

Norsk sikkerhetspolitikk er internasjonalisert og Norge er fullstendig avhengig av bistand fra allierte. GIH generalmajor Robert Mood oppsummerer i Offisersbladet nr 2 i 2007 at størrelsen på Hæren er helt utilstrekkelig om en større krise eller et angrep skulle ramme Norge. Mood sier:

Hvilke kapasiteter vi har kan beskrives med at hvis vi samler Hæren på et sted, kan vi forsvare deler av Oslo mot et tradisjonelt angrep. Resten av landet er da uten hærstyrker, og alle avdelinger i internasjonale operasjoner er trukket hjem. (Offisersbladet s.48).

Ut i fra dette argumenterer Mood for at et sterkt og handlekraftig FN og et relevant NATO er viktigere for Norge i dag enn under den kalde krigen. Utledet av Moods situasjonsbeskrivelse er det vesentlig for Norge med sine begrensede militære virkemidler å støtte både FN og NATO, herunder å underbygge en politisk dagsorden internasjonalt preget av dialog og politiske løsninger, der militære virkemidler har en underordnet rolle.

Hvilke konsekvenser medfører dette for hvordan norske offiserer skal understøtte NATO og FN? I FN sammenheng har Regjeringen siden tiltredelsen i 2005 arbeidet iherdig for en norsk deltakelse i FN ledede internasjonale operasjoner i Afrika. Under faktainnhenting til denne oppgaven ved FN hovedkvarteret og den norske utenriksdelegasjonen i New York i januar 2007 ble disse forsøkene på å bidra i FN sammenheng utdypet av representantene ved den norske delegasjonen, herunder av militærrådgiver oberst Geir Asbjørnsen (Asbjørnsen 2007).

Generalmajor Jon Berge Lilland Sjef for Hærens styrker bekrefter overfor meg at et norsk militært bidrag i størrelsesorden 2-300 soldater planlegges stilt til disposisjon for FN i Afrika så snart forholdene tillater dette. Det er deretter Norges ambisjon å ha et løpende bidrag i denne størrelsesorden til FN operasjoner i Afrika. FN styrken kommer i tillegg til den allerede pågående leveransen på ca 700-800 soldater til NATOs ISAF operasjon. Et mindre antall offiserer til internasjonale operasjoner vil komme i tillegg til disse. Mens kjerneelementet i det planlagte bidraget til Afrika innledningsvis er ingeniørkapasiteter, er kjernen i vårt bidrag til ISAF såkalte oppbyggingslag benevnt Provisional Reconstruction Teams (PRTs), en utrykningsstyrke benevnt Quick Reaction Force (QRF) og rådgivnings og treningsgrupper for den afghanske hær (OMLTs) (Lilland 2007).

Lilland beskriver at Hæren er under et sterkt leveransepress til internasjonale operasjoner allerede før den eventuelle FN styrken til Afrika deployeres. Hæren skal samtidig øke med 1000 offiserer og grenaderer til ca 3400 militært ansatte, men ligger foreløpig ca 700 offiserer og grenaderer under dette. En kontinuerlig leveranse fra Hæren av den størrelsesorden vi nå ser konturene av med utskifting av personellet hver sjette måned, kommer til å sette et offisers- og grenadergrunnlag på 3400 i Hæren under et konstant press. Dette mener Lilland vil være tilfellet selv om øvrige forsvarsgrener tvinges til å øke sine bidrag av kvalifiserte delbidrag og enkeltpersoner til internasjonale operasjoner på landsiden for å avlaste Hæren. Langt de fleste fredsoperasjoner er "landtunge"(Lilland 2007).

Lilland tegner et bilde av at norske offiserer i fremtiden som del av Norges sikkerhetspolitiske situasjon må påregne internasjonal tjeneste både i FN og NATO regi. For stadig tjenestegjørende i Hæren er dette normalsituasjonen spesielt frem til offiseren forlater bataljonsnivået. Norske offiserer må videre være i stand til å inngå i NATO og FN sine hovedkvarter og deres kommandostruktur, og forstå og samarbeide med de fleste NGOer og FN sine forskjellige organisasjoner (Lilland 2007).

Selv om FN både nytter benevnelsene integrated operations og integrated missions og NATO nytter begrepet EBAO, oppsummerer disse benevnelsene en virkelighet hvor nasjonsbygging og andre overordnede sivile oppgaver gir militærmakten en underordnet rolle. Situasjonen innbefatter mange sivile aktører og instanser for offiseren å forholde seg til. Det er i denne sammenhengen mulig å se en del paralleller i den underbyggingen av FN og NATO norske offiserer skal bidra med. Lilland beskriver at alle hans rekognoseringer og besøk i Afghanistan har vist at virksomheten på alle nivå i ISAF bærer preg av at ISAF sammen med afghanske sikkerhetsstyrker å skulle skape et sikkerhetsmessig fundament som skal danne grunnlag for humanitær hjelp, deretter å skape et legitimt styresett sentralt og lokalt, og så på sikt – gjenoppbygging og en bærekraftig økonomi.

Lilland hevder at de fire operasjonslinjer; "Humanitær støtte, sikkerhet, legitimt styresett og bærekraftig økonomi" vil være felles for operasjoner i støtte til alle havarerte stater, og oppsummerer dem som de primære utfordringene uansett hvem i det internasjonale samfunn som har ansvaret som operatør(er). Poenget er at det er behov for å nå en felles sluttsituasjon langs

alle disse operasjonslinjene. Fremgang langs en operasjonslinje er som regel avhengig av fremgang langs de øvrige. Skal en løse en havarert stats problem, til et nivå der det er mer sannsynlig at utviklingen videre går i riktig retning, er det følgelig behov for en integrert "Grand strategy" og en vel koordinert innsats der samtlige operatører samarbeider, inkludert med vertslandets myndigheter som vil være under oppbygging. (Lilland 2007).

Kompetansemessig hevder Lilland det er naturlig å se på våre PRT, QRF og OMLT bidrag som elementer som krever tradisjonell bataljonskompetanse fra Hæren, mens Norges nasjonale overbygning ved kontingentledelse og vår deltakelse i den tysk ledede regionskommandoen Regional Command North (RC North) krever minst brigadekompetanse. Hæren stiller offiserer til flere sentrale posisjoner i RC North på fast basis, men er også forberedt på å stille med sjef med brigaders grad og et utvidet antall stabsoffiserer fra tidlig i 2008. Dette som en del av tidvis økte bidrag til dette nivået. I tillegg til de faste bidragene som fordrer bataljons- og brigadekompetanse stiller Hæren også offiserer med landkompetanse til det overordnede ISAF HQ som opererer på operasjonelt nivå. (Lilland 2007).

Det er nivåmessige paralleller til de planlagte bidragene fra Hæren til Afrika. Også der er det behov for kompetanse på bataljonsnivå og på brigadenivå ved ingeniøravdelinger med en overbygning, samt at det i tillegg skal stilles offiserer til diverse posisjoner høyere i FN systemet. Lilland forteller at Norge også er innstilt på å bidra med en styrkesjef benevnt Force Commander (FC), men at en slik posisjon bare er aktuell dersom Norge bidrar med substansielle styrker på bakken (Lilland 2007).

Kort oppsummert innebærer bidragene fra Hæren en omfattende løpende leveranse av bataljons- og brigadekompetanse, samt diverse posisjoner med behov for landkompetanse og relevant fellesoperativ erfaring til NATO staber og FN. Lilland utdyper at mens avdelingsbidragene er avhengige av god samtrening over tid for å kunne fungere tilfredsstillende som samvirkesystem, så stilles det mer individuelle krav til stabsoffiserene som skal bekle diverse posisjoner i høyere staber i NATO eller FN.

Fellesnevnerne kompetansemessig for offiserene fra Hæren i internasjonale miljø kan oppsummeres til å være:

Evne til å fungere i et internasjonalt miljø med engelsk arbeidsspråk og et vell av kulturer og strukturer å forholde seg til, klare krav til faglig dyktighet og relevant bakgrunn i forhold til funksjon, samarbeids- og vurderingsevne, men ikke minst evnen til godt lederskap basert på kultur- og helhetsforståelse. (Lilland 2007).

Lilland hevder at for offiserene kommer konsekvensene av den internasjonale hverdagen for Hæren klart uttrykt ved de økte kravene til kultur-, helhetsforståelse og lederskap. Offiserene må gå foran i krevende og risikofylte operasjonsområder. De må lede komplekse arbeidsoppgaver blant forskjellige aktører, de må inspirere og motivere, være kreative og løsningsorienterte, samt kontrollere utøvelsen og stille upopulære krav i en monoton og presset hverdag. Videre må offiserene ta vare på sine undergitte og motivere dem (Lilland 2007).

Lilland påpeker at disse momentene ikke er nye for Hæren, men at mulighetene for en offiser til å feile i sitt lederskap er betydelig mye større enn de fleste opplevde under den kalde krigen. På direkte spørsmål bekrefter Lilland at den kompetansen offiserer i Hæren må ha i den nye internasjonale hverdagen ikke utelukkende er av akademisk art, men vel så mye praktisk og lederskapsmessig. Tradisjonelt har man i Hæren nyttet begrepet ”realkompetanse” om dette, et begrep som oppsummerer summen av formell kompetanse gjennom utdanning og tjenesteerfaring og tjenesteresultat (Lilland 2007).

Lilland utdyper at for å utvikle de praktiske evnene og en offisers lederskap trengs det relevant praksis, trening og øving innenfor et såkalt ”Combined arms” samvirkesystem. Hærens viktigste samvirkesystem er brigaden. Det er fra brigaden relevante landmilitære bidrag til internasjonale operasjoner hentes, og relevant kompetanse for den enkelte offiser opparbeides. Når Hæren har bidratt med bataljonsgrupper benevnt Battle Groups (BG) til internasjonale operasjoner er dette samvirkesystem i mindre skala som i praksis for bataljonen og kompaniledelsen krever brigadekompetanse og en meget god forståelse for sammenhengene på dette nivået (Lilland 2007).

Men i tillegg til at styrken settes sammen av forskjellige deler av et kvalifisert Combined Arms samvirkesystem må elementene også trenes i et Joint miljø med sjø og luft støtte, i tillegg til at den militære styrken også må kunne forstå og kunne samvirke/samarbeide med de sivile aktørene. Disse faktorene må innpasses både i generell trening og i oppdrags spesifikk trening (Lilland 2007)

Med utgangspunkt i Norges sikkerhetspolitiske situasjon har Hæren fått en internasjonal hverdag. Denne internasjonale hverdagen innebærer en aktiv støtte til spesielt NATO og FN, og medfører med det blant annet krav om kompetanse innenfor Effektbaserte operasjoner. Situasjonen stiller også særskilte krav til Hærens samvirkemiljøer i forbindelse med kontinuerlige styrkeleveranser til skarpe oppdrag. Denne situasjonen vil Hæren måtte leve med i overskuelig fremtid.

Krav til den grunnleggende militære offiserskompetansen i Hæren

Hvilket ambisjonsnivå og hvilke målsetninger er formalisert for norske offiserer i dag? Utkastet til kommende FFOD oppsummerer i punkt 0602 profesjonens rasjonale og kjerne til å være:

Den militære profesjonens rasjonale er å forsvare Norge og norske interesser. Vi har derfor et felles ansvar overfor samfunnet og hverandre for å utvikle Forsvaret slik at det blir best mulig i stand til dette. Ansvarer øker med grad av innflytelse i organisasjonen. Samtidig har alle, uavhengig av stilling, et ansvar for å utdanne seg og trene slik at de behersker sin rolle best mulig. (FFOD utkast s. 162)

Det stadfestes videre at profesjonen har en intellektuell, en fysisk og en moralsk dimensjon.

FFOD sier om den fysiske dimensjonen:

Den fysiske dimensjonen er knyttet til at strid hovedsakelig gjennomføres ved fysiske handlinger, og at evnen til å gjennomføre disse på en effektiv måte er en forutsetning for fremgang. Den fysiske dimensjonen omfatter de stridstekniske ferdighetene som kreves for at vi skal kunne løse våre oppgaver. Den omfatter også fysisk krevende miljøer med påkjenninger i form av stress og mangel på vann, mat og søvn. Den fysiske dimensjonen forklarer hvorfor vi legger stor vekt på ferdighetstrening, og at det er en vesentlig del av vår identitet å være i god fysisk form (FFOD utkast s. 162)

I henhold til oberst Morten Kolbjørnsen Sjef for Hærens kampsenter kan den grunnleggende militære offiserskompetansen i Hæren oppsummeres som evnen til å lede og løse oppdrag under krigslignende forhold. Oberst Kolbjørnsen støtter general Lillands understreking av den

praktiske og lederskapsmessige dimensjonen hos en hæroffiser, og legger til at dersom kvalifisering av hæroffiserer utelukkende var et akademisk spørsmål, ville det å utdanne Hærens kompanisjefer til doktorgrad-nivå på universitetet automatisk gitt Hæren verdens beste kompanisjefer. Kolbjørnsen hevder at kjernen i å utvikle et fungerende samvirkesystem med dyktige og velfungerende hæroffiserer på forskjellige nivå som en del av dette, er å legge til rette for en relevant miks av utdanning, trening og øving (Kolbjørnsen 2007).

Oberst Kolbjørnsen utdyper at noe av det som gjør lederutviklingen i Hæren unik er at det som et utgangspunkt gis en praktisk-teoretisk utdanning på lavt nivå hvor man så utøver lederskap under veiledning. Deretter går man Krigsskolen hvor man får akademisk påfyll og økte lederskapsutfordringer, hele tiden under veiledning. Medarbeidersamtaler, tjenestesamtaler og utviklingssamtaler med sjefer som kontinuerlig følger opp utviklingen av sine undergitte er en vesentlig faktor. Dette pluss å ha gode forbilder i lederskap gir offiseren både ærlige tilbakemeldinger om egen utvikling, og gode rollemodeller å strekke seg etter. Kolbjørnsen sier disse elementene i sum gir en unik dimensjon i lederutviklingen av den enkelte offiser, noe som er nødvendig i forhold til utfordringene offiserer i neste omgang må være i stand til å håndtere (Kolbjørnsen 2007)

Når det gjelder utdanning av hæroffiserer har Kolbjørnsen hatt visse faglige bekymringer de senere år. Den generelle kompetansen innenfor stabsarbeid og operasjonsvurderinger har på bataljon-, brigade- og divisjonsnivå blitt svekket blant norske offiserer siden 2001. Dette mener Kolbjørnsen blant annet skyldes at:

- Den grunnleggende stabsoffisersutdanningen til Hæravdelingen ved FSTS ble lagt ned
- Både Krigsskolen og Stabsskolen har fått et større innslag av sivile fag og et mer akademisk og sivilt preg
- Omstillingsprosesser og en omfattende administrativ prosess rundt dette taper effekt
- Administrativ tilrettelegging for leveranser av diverse hærbidrag til internasjonale operasjoner har hatt negative faglige konsekvenser for deler av offisersmassen i Hæren, spesielt i de tilfellene man ikke har kunnet sende ut en eksisterende avdelingsenhet men har måttet sette opp bidragene ekstraordinært
- Det generelle leveransepresset til internasjonale operasjoner har pågått samtidig som Hæren skal vokse, reprodusere bidrag og skape samvirkekompetanse

- Hæren har hatt en høy personellrotasjon i stillinger med behov for kontinuitet samtidig som det har vært mye midlertidige fungeringer fra ikke-kvalifiserte offiserer og et høyt antall vakanser i strukturen
- Det har de siste årene vært varierende muligheter for relevant og realistisk trening og øving innen samvirkesystemet i Hæren, merforbruket i 2004 har hatt negative konsekvenser for aktiviteten på dette kompetansebærende nivået i Hæren frem til i dag

For å bøte på situasjonen har Hæren ved Hærens kampsenter nå iverksatt kursene:

”Landoperativt kurs I (LOK I) og Landoperativt kurs II (LOK II)”. I tillegg arrangeres troppsjefskurs, kompanisjefskurs, bataljonstabskurs og bataljonssjefskurs samt at norske offiserer deltar på tilsvarende type kurs i utlandet. I tillegg til kursaktiviteten jobber Hærens kampsenter ved sin underavdeling Hærens våpenskole med en omfattende dokumentasjon i form av reglementer, undervisningsopplegg og prosedyrebeskrivelser tilpasset nytt materiell og nye operasjonskonsept. (Kolbjørnsen 2007).

Kolbjørnsen fremhever betydningen av realistisk trening og øving av hæroffiserer (Kolbjørnsen 2007). I Hæren sitt prosjekt BASIC²⁶ sin del rapport fra mai 2006 siteres oberstløytnant (R) Dave Grossman fra sin bok ”On Combat” slik:

You do not rise to the occasion in combat, you sink to the level of training. Do not expect the combat fairy to come boink you with the combat wand and suddenly make you capable of doing things that you never rehearsed before. It will not happen. (Trening for operasjoner II s. 86)

Oberst Kolbjørnsen har pekt på et foreløpig kompetanseunderskudd innenfor landmakten innen generell kompetanse innenfor stabsarbeid og operasjonsvurdering på bataljon, brigade og divisjonsnivå. Kolbjørnsen peker på at praktiske ferdigheter og lederskap må øves og trenes, og etter at et nødvendig ferdighetsnivå er opparbeidet må ferdighetene vedlikeholdes. Det er et behov for å både sertifisere offiserer i Hæren og også vedlikeholde sertifiseringen for offiserer i Hæren innenfor forskjellige kategorier og på forskjellig nivå (Kolbjørnsen 2007).

Hæren kampsenter leder et arbeid som skal munne ut i et omfattende sertifiseringssystem for å sikre det nødvendige kompetansenivået på offiserene i Hæren. Sertifiseringsspørsmålet har en

²⁶ Prosjekt BASIC (Better Adaptable Soldiers In Combat) er et prosjekt i Hæren som blant annet har tatt for seg problemstillinger knyttet til mer relevant trening for operasjoner.

del praktiske utfordringer. Ambisjonsnivået må fastsettes i detalj, dokumentasjonen må utarbeides, samt at det må etableres en arena for sertifiseringen. Oberst Kolbjørnsen forklarer at for å ta hånd om helheten i oppgavespekteret til Hærens kampsenter vil avdelingen lede fremdriften på følgende fire operasjonslinjer:

- Kompetanse
- Materiell
- Dokumentasjon
- Sertifisering

Generelt oppsummerer Kolbjørnsen at det fortsatt vil ta et par år før kravene til den grunnleggende offiserskompetansen i Hæren er tilstrekkelig detaljert, og mekanismene for å ivareta denne i form av utdanning, trening, øving og sertifisering er etablert. Sertifisering og utdanning må også bli en forutsigbar årviss hendelse. Hæren må raskt komme dit at offiserer som eksempelvis skal bli kompanisjefer forut for dette rutinemessig har gjennomgått og bestått kompanisjefskurs (Kolbjørnsen 2007)

Oberst Morten Kolbjørnsen har i dette kapittelet belyst deler av utfordringene knyttet til Hærens foreløpige kompetanseunderskudd innenfor landmakten spesielt knyttet til den grunnleggende kompetansen innenfor stabsarbeid og operasjonsvurderinger. Han har videre belyst behovet for relevant trening og øving innenfor samvirkesystemene, samt deler av utfordringene knyttet til å få etablert et nødvendig sertifiseringssystem i Hæren. I sum representerer disse forholdene kompetanserelaterte etterslep Hæren må få brakt under kontroll så raskt som mulig.

Krav til offiserskompetanse i internasjonale operasjoner – Telemark bataljon

Hva må så offiseren påregne å kunne møte i internasjonale operasjoner, hvilken kompetanse kreves egentlig? Generalmajor Robert Mood oppsummerer det slik:

Moderne høyteknologi kan nok gi oss overtaket i konvensjonelle angrepsoperasjoner, men når vi skal inn og gjøre en jobb på bakken, blant sivile og et utall aktører i fremmede kulturer, er vårt personell den avgjørende faktor. Strategisk suksess eller fiasko i stabiliseringsoperasjoner avgjøres av vår evne til tverrkulturell kommunikasjon – i utvidet betydning; i kombinasjon med målrettet og kontrollert bruk av makt når det

kreves ... Personell og kompetanse blir altså en avgjørende faktor for strategisk suksess. (Offisersbladet 2007).

FFOD har som tidligere nevnt stadfestet at den militære profesjonen har en intellektuell, en fysisk og en moralsk dimensjon. FFOD sier følgende om den intellektuelle dimensjonen:

Den intellektuelle dimensjonen er knyttet til de omfattende kunnskaper som kreves for å løse våre oppgaver og gjennomføre våre operasjoner. På strategisk nivå omfatter dette evnen til å sette egne handlinger inn i en større helhet, herunder integrere militære og andre virkemidler for å oppnå ønskede effekter og politiske målsettinger. På operasjonelt og taktisk nivå kreves det omfattende kunnskaper innenfor flere felt for å oppnå fremgang i komplekse operasjonsområder hjemme og ute. Den intellektuelle dimensjonen rommer to kulturelle aspekter: Det første er internt og gjelder forståelse for profesjonens verdier og krav, og det andre er utadrettet og gjelder forståelse for hvordan ulike kulturer og livssyn påvirker våre operasjoner. Teoretiske studier, analytiske evner og kulturforståelse er en forutsetning for å kunne tilpasse seg skiftende operasjonsmiljøer (FFOD utkast s. 162)

Sjef for Telemark bataljon oberstløytnant Kjell Inge Bækken understreker at Telemark bataljon er en beredskapsavdeling og ikke en utdanningsavdeling. Alt personell som møter forutsettes i utgangspunktet å inneha den nødvendige individuelle kompetansen. Det som skal opparbeides er primært samvirkekompetanse i bataljonsrammen. Individuelle ferdigheter utvikles og spisses innenfor denne rammen. Denne samvirkekompetansen er et spesielt viktig grunnlag for offiserene som også må kunne samvirke utenfor bataljonsrammen i internasjonale sammenhenger. Der skal også et samvirke mellom sivile og militære aktører settes i system. Bækken utdyper at bataljonens samvirketrening går ut på å få tildelt ressurser som i tid og rom skal omgjøres til effekter som inngår i en overordnet politisk sammenheng. Bækken definerer samvirkekompetansen til å være kjernen i den enkelte offisers internasjonale kompetanse (Bækken 2007)

Norges løpende militære bidrag til komplekse operasjonsområder og skiftende operasjonsmiljøer er bidrag som i militær sammenheng oftest ikke er definert som strategiske ressurser. De militære bidragene inngår imidlertid som tidligere beskrevet i en politisk strategisk sammenheng som en vesentlig del av vår sikkerhetspolitikk, og er med det forbundet med klare politiske ambisjoner fra politikernes side. Som konsekvens av dette vil styrkebidragene måtte forvente tydelig og konstant oppmerksomhet fra politisk side og media. Oppmerksomheten vil øke proporsjonalt med hvor politisk kontroversiell operasjonen er.

Dette innebærer at selv om teknikk og prosedyrer på utøvende nivå ved en innføring av effektbaserte operasjoner ikke behøver å endres i vesentlig grad, så må den enkelte offiser ha en bredere og mer overordnet forståelse enn tidligere. Offiserer risikerer når som helst å bli filmet eller fotografert av media, og må være forberedt på å svare et kritisk og pågående pressekorps på en ansvarlig måte. Oberstløytnant Kjell Inge Bækken forklarer at det nye og bredere fokuset for offiseren medfører et økt krav til helhetsoversikt, forståelse og vurderingsevne. Hver eneste offiser eller grenader i Telemark bataljon blir grundig vurdert når vedkommende står frem i media. Ikke bare som enkeltperson eller representant for Telemark bataljon eller Forsvaret, men regjeringens politikk blir i følge Bækken samtidig vurdert;

Gjør de militære representantene nytte for seg der de er eller innebærer deres nærvær bortkastede ressurser? Fremstår de som representanter for verdier det norske samfunnet kan stille seg bak? (Bækken 2007)

Feil fra militær side får negative politiske konsekvenser. Dette gjenspeiles umiddelbart på militær side ved negative signaler via kommandovei. Når så skjer oppfattes dette i følge Bækken som en ubehagelig opplevelse for de involverte. Bækken understreker imidlertid at feil i skarpe situasjoner kan få langt alvorligere menneskelige konsekvenser enn negative signaler kommandovei. Bataljonen fokuserer på å unngå feil, men trener også på mediasiden av operasjonene. Informasjonsoperasjoner vil være en integrert del av alle operasjoner, men målgruppene vil variere avhengig av hvilken effekt som ønskes oppnådd. (Bækken 2007).

Bækken utdyper overfor meg hvordan bataljonens forsøk på å ta inn over seg den helhetlige politiske sammenhengen bataljonen er en del av kan medføre uvante lederskapsutfordringer. Det er utfordringer knyttet til at militære enheter av mangel på sivil støtte prøver å bidra konstruktivt overfor de sivile i operasjonsområdet, utover den militære enhetens forutsetninger og egentlige mandat – men samtidig innenfor den politiske ambisjonen for området. Generalløytnant Harald Sunde i NATO utdyper utfordringen i ISAF sammenheng:

Hvis ikke den sivile sektor over hele Afghanistan snart opplever substansiell fremgang, er det et spørsmål hvor lenge de militære kan holde fortet (Forsvarets Forum 2007)

Oberstløytnant Bækken sier at Telemark bataljon på oppdrag tar inn over seg den negative situasjonen de sivile i bataljonens operasjonsområde opplever i sin kamp for tilværelsen. Det er frustrerende å oppleve manglende fremgang eller enda verre, en forverring av situasjonen for de

sivile i operasjonsområdet. Denne problemstillingen fremstår som en lederskapsutfordring blant mange daglige utfordringer for offiserene. Men problemstillingen fremstår også som en moralsk og intellektuell utfordring innen rammen av effektbaserte operasjoner. Dette siden offiseren vet hvilken overordnet utvikling for de sivile i operasjonsområdet bataljonen er ment å understøtte, og offiseren fullt ut forstår det mangelfulle i en ren militær håndtering av utfordringene i området (Bækken 2007).

Generalmajor Lilland understreker overfor meg i denne forbindelsen at en betingelse for effektbaserte operasjoner er en god og bred ressurstilgang med kvalifiserte sivile og statlige virkemidler tilgjengelig. Uten dette er det meningsløst å snakke om effektbaserte operasjoner. Det er militære enheter som uansett militær kapasitet bare kan oppnå en begrenset effekt i begrenset tid til det hele på et eller annet tidspunkt bryter sammen og styrken må trekkes tilbake (Lilland 2007).

Bækken utdyper lederskapsutfordringen i internasjonale operasjoner ved å fortelle at det i Telemark bataljon har vært behov for å omplassere i utgangspunktet dyktige offiserer ved flere anledninger i trenings og øvingssammenheng nasjonalt. Dette er i følge Bækken en naturlig konsekvens av summen av de krevende oppgavene bataljonen skal løse, og et profesjonelt miljø i bataljonen som har et sterkt eieforhold til hva som må til for å løse disse oppgavene. En god og relevant skolering av offiserene er i seg selv ikke nok for å kunne fungere tilfredstillende i bataljonen. Har de undergitte ikke tillit til sin leder forlanger de ganske enkelt lederen omplassert. Det samme skjer med medsoldater som ikke evner å leve opp til fastsatt standard i bataljonen (Bækken 2007)

I henhold til Bækken kommer kravene om omplassering av offiserer normalt ikke i form av en høflig formulert skriftlig anmodning, men i en betydelig mer utvetydig og direkte verbal form fremført fra en samlet avdeling. Det er aldri en opsjon å ignorere anmodningen og håpe det hele går over, og det er i praksis heller ikke en opsjon å ikke ta anmodningen til følge. Offiseren kommer inn som et nytt element i et velfungerende, profesjonelt og kompetansefylt samvirkesystem bygget opp over tid. Enten fungerer offiseren i denne sammenhengen eller så gjør offiseren det ikke. Telemark bataljon har en konstant beredskapsrolle og et løpende behov for effektiv trening preget av kvalitet mellom de skarpe oppdragene. Videre har bataljonen i

henhold til Bækken ikke råd til å feile. Bækken forklarer at Telemark bataljon og Norge ikke har råd til en situasjon hvor liv går tapt som følge av feil, det begås overgrep mot sivile, eller man på annen måte fremstår som klart klanderverdig. Bataljonssjefen er inneforstått med at den beskrevne virkeligheten kan synes brutal og ubehagelig og han poengterer at man selvsagt kan velge å unnlate å forholde seg til den ved å prøve å omskrive den. Bækken understreker imidlertid at virkeligheten ikke vil forsvinne av den grunn (Bækken 2007).

Bækken uttrykker videre frustrasjon over den manglende forståelsen i Forsvaret når det gjelder forholdene bataljonens offiserer opererer under i internasjonale operasjoner, og sier den manglende forståelse for spennet i personlige egenskaper som kreves av offiseren for å mestre disse forholdene oppfattes som et problem på utøvende nivå, spesielt blant hans mer erfarne offiserer (Bækken 2007).

I Hæren er det blitt vanlig å benytte begrepet 3 Block War og det utvidede 4 Block War for å beskrive det som møter offiserene i internasjonale operasjoner. Begrepet beskriver at i dagens militære operasjoner kan soldater som opererer i naboher drive oppgaver som spenner fra humanitær hjelp, til oppgaver forbundet med fredsoperasjoner, til å være involvert i regulære kamphandlinger²⁷. Styrken ved benevnelsen 3 Block War er at den peker på spennet av oppgaver Hæren innenfor et svært begrenset geografisk område må kunne håndtere på laveste nivå.

Hærens utfordring slik jeg opplever det som er skissert for meg fra mine tre referanseoffiserer er at man ikke kan saldere på kompetansebehovet innenfor noen av feltene av 3 Block War. Oberst Kolbjørnsen påpeker et kompetansemessig etterslep innenfor visse konvensjonelle hær-relaterte disipliner. Dette etterslepet har Hæren i en tid hvor vi ser at hæroffiserene også er forutsatt å fungere på utvidede sivil-relaterte arenaer i internasjonale sammenhenger. Disse krevende nye arenaene stiller naturlig nok krav til ny og utvidet kompetanse for offiserer i Hæren.

²⁷ Tidligere kommandant i USMC General Charles C. Krulak ga i 1998 ut et direktiv hvor han beskrev "Three block war" (White letter No. 3-98, Sustaining the Transformation, Department of the Navy, Headquarters United States Marine Corps, Washington, D.C., 26 juni 1998 senere utvidet av General Mattis til "four block war" når han også inkluderer informasjonsoperasjoner.

Krav til en utvidet militær offiserskompetanse innen effektbaserte operasjoner

Jeg har i de innledende delene av denne oppgaven beskrevet rammen rundt den militære offiserskompetansen innen effektbaserte operasjoner på en utfyllende måte. Jeg vil nedenfor kort redegjøre for noen momenter knyttet til den utvidede offiserskompetansen før jeg belyser konsekvensene av kravene til offiserskompetansen i fremtiden.

Utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO

Som tidligere beskrevet vil utviklingen av effektbaserte operasjoner i NATO medføre praktiske konsekvenser for offiserer fra Hæren allerede fra og med juni 2007. Dette i forbindelse med innføringen av nye planprosedyrer for operasjonell planlegging basert på effektbaserte operasjoner. Spesielt analyseprosedyrene i planprosessen (Mission Analysis) vil endres.

NATOs ambisjoner innen "Knowledge Development" på analysesiden vil ikke bare medføre en endring med tilhørende behov for opplæring og øving, men også innebære en markant ambisjonsheving. Dette siden "Knowledge Development" med de målsettinger som er gitt om å forstå omgivelsene og interaksjonen mellom elementene i omgivelsene både medfører krav om en økt bredde i kompetansespekteret, og krav til en økt generell innsikt (ref definisjonen gjengitt tidligere i denne oppgaven).

Forståelsen NATO etterstreber i sin "Knowledge Development" skal hvile på menneskelig ekspertise. Når NATO som tidligere beskrevet har fastsatt at bemanningen ikke skal øke, beskriver dette i praksis en utvikling hvor det vil stilles økte krav til kompetanse hos den enkelte offiser som skal inngå i NATO strukturen.

Etter "EBAO integrating event" i april/mai 2008 vil det innledes en ny tid i NATO, ved at en helt ny filosofi legges til grunn for organisasjonens virksomhet og arbeidsmåte. For norske hæroffiserer som jevnlig vil tjenestegjøre i NATO både i forbindelse med internasjonale operasjoner, og i forbindelse med trening og øving, innebærer de skisserte endringene i NATO behov for økt kompetanse. I dette ligger også konkrete behov for relevant øving og trening i NATO rammen. Dette taler for at offiserer i Hæren tidlig i sin offiserskarriere får en god innføring i NATO-prosedyrer, metodikk og tenkemåte med tilhørende mulighet for relevant

øving og trening på dette. NATOs arbeidsspråk er engelsk og norske offiserer må derfor holde et meget godt nivå i engelsk.

Den sentraliserte styringen av utøvelsen med vurderinger opp mot sivil innsats

Effektbaserte operasjoner innebærer en ambisjon om å etablere en sentralisert styring av den militære utøvelsen som både evner å se komplekse elementer i sammenheng, og vurdere alternative handlemåter og virkningene og ringvirkningene av disse. I denne sentraliserte utøvelsen skal ringvirkningene av alternativene analyseres før ønskede effekter settes i system. De ønskede effektene som også skal understøttes av militære virkemidler skal settes i system på en helhetlig måte blant de øvrige virkemidlene i alliansen.

Hæroffiserer som skal ha en rolle i denne prosessen må ha inngående kjennskap til de militære virkemidlenes potensielle effekter, men også evne å se sammenhengene mellom de militære og de sivile virkemidlene, og den overordnede strategi virkemidlene er ment å understøtte. Det betyr en helhetlig forståelse av hvordan et samfunn fungerer, politikkenes vesen og de øvrige sivile virkemidlene, som de militære virkemidlene skal inngå som en del av.

Samtidig stiller ambisjonen krav til en meget god analytisk kompetanse hos hæroffiserer, som også vil måtte kunne synliggjøre hvordan de mener årsaksforhold henger sammen og utlede alternative handlemåter når ønskede effekter skal oppnås. I forbindelse med anbefaling om hvilke militære virkemidler som skal nyttes i forskjellige statlige sammenhenger, vil det være behov for å beskrive fordeler og ulemper ved alle alternativ. Hæroffiserer vil måtte kunne synliggjøre forutsetningene analysene bygger på, siden endrede forutsetninger eller tvil om disse vil kunne påvirke alternativene. I sum betinger dette en solid analytisk skolering i tillegg til kompetanse om militærmakt, anvendelse av militærmakt og militærmaktens plass blant de øvrige statlige virkemidlene, herunder kjennskap til statsforvaltningen.

De praktiske aspektene ved å skulle implementere de militære virkemidlene vil av hæroffiseren kreve en solid forankring fra det utøvende nivå, i Hæren fra samvirkesystemene og fra relevant tjeneste. Internasjonal tjeneste vil innebære en vesentlig erfaring fra tidlig i karrieren, siden denne arenaen kombinerer alle elementene innen effektbaserte operasjoner.

De psykologiske og kulturelle aspektene i internasjonale operasjoner

På side 24 i denne oppgaven har jeg kommet med følgende påstand:

En militær sjef som evner å ikke bare forstå menneskelige reaksjoner men også evner å ta høyde for dem og til en viss grad imøtegå dem, vil åpenbart tjene på dette både i utøvelsen av sitt lederskap og i sin måloppnåelse

I tjenesteoppdrag i internasjonale operasjoner blir det å etterleve dette krevende av flere årsaker. Effektbaserte operasjoner inkluderer mange forskjellige aktører fra svært forskjellige kulturer og med forskjellige psykologiske dimensjoner hæroffiserene må forholde seg til for å kunne fungere tilfredstillende. Evnen til tverrkulturell kommunikasjon blir sentral. En tverrkulturell kommunikasjon betinger kjennskap til kulturene en skal fungere i blant. Disse kulturene vil kunne omfatte spennet fra vestlige NGOer med kvinner i ledende posisjoner til lokale klanstrukturer preget av en konservativ islamsk tro og en patriarkalsk samfunnsinnretning. I tillegg kommer våre allierte sine militære kulturer som også kan ha visse ulikheter med norsk militær kultur blant annet i forhold til krav om formalisme og vektlegging av hierarki.

I Hæren er det forut for deployering vanlig å krefte om misjonsspesifikk trening. Denne treningen skal forberede avdelingene og for de lokale forholdene som venter i operasjonsområdet. Min personlige erfaring er at slik trening vanskelig kan fange opp alle nyansene og dimensjonene i det sammensatte kulturlandskapet som møter hæroffiserene i operasjonsområdet. Generalmajor Lilland har tidligere i oppgaven understreket viktigheten av å trene med relevante sivile aktører slik at man blir vant til deres ståsted, planer og denne typen samvirke.

En god kulturforståelse kan oppnås ved en kombinasjon av relevante forelesninger og egenstudier. Kulturforståelse og tverrkulturell kommunikasjon bør settes i system som fordypningsfag i en løpende prosess, og ikke kun være elementer det kreftsamles om forut for deployering. Telemark bataljon har satt dette i system for sine ansatte som et studietilbud som også omfatter en fordypning i Krigens Folkerett og i religionshistorie.

Det er et sentralt element innen effektbaserte operasjoner å påvirke viljen til ens motpart. Det å påvirke motpartens vilje har en kulturell dimensjon, men som tidligere utdypet i oppgaven i høyeste grad en psykologisk dimensjon. Psykologisk kompetanse og forståelse er vesentlig for

hæroffiseren som leder, siden psykologi i sin ytterste konsekvens oppsummerer alt mellommenneskelig samkvem og alle mellommenneskelige relasjoner.

Den psykologiske kompetansen hos hæroffiserene kan utvikles slik oberst Kolbjørnsen beskriver at lederne i Hæren utvikles, ved en praktisk/teoretisk stegvis utvikling hvor offiserene får løpende tilbakemeldinger som grunnlag for egen refleksjon og videreutvikling. Skal man bli god på å jobbe med mennesker og bli en god leder, må man få praktisere lederrollen nærmest som ”mengdetrening”, og få ærlige tilbakemeldinger på sitt forbedringspotensial. Hæroffiserer som skal påvirke en motparts vilje må gis et kompetansemessig grunnlag for å kunne gjøre dette.

Effektbaserte operasjoner som en filosofi som gjennomsyrrer en organisasjon

Som skissert på side 16 i denne oppgaven hevder oberstløytnant Lars Magnus Eriksson ved FSTS overfor meg at effektbaserte operasjoner også må betraktes som en filosofi. En filosofi som bør få klare konsekvenser for den enkelte offiser ved at offiseren trenes opp til å kontinuerlig tenke igjennom konsekvensene og ringvirkningene av sine handlinger på kort og på lang sikt. Denne filosofien må gjennomsyre den daglige oppdragsløsingen og ved det hindre negative effekter på kort og lang sikt, og i stedet underbygge positive effekter.

Både generalmajor Mood og generalmajor Lilland påpeker i denne oppgaven viktigheten av å vise tilbakeholdenhet i bruken av militære maktmidler. Dette er vesentlige element i internasjonale operasjoner hvor man ønsker å vinne befolkningen over på sin side og ikke oppfattes som en tyrann og okkupant. For at en slik overordnet tanke skal få gjennomslag på utøvende nivå er det vesentlig at offiserene forstår bakgrunnen for dette, herunder at de forstår hvilke overordnede effekter de skal understøtte og hvilke effekter det er vesentlig å ikke nøre oppunder.

Hvordan kan effektbaserte operasjoner som en filosofi gjennomsyre Hæren? Hæren preges i dag av et tankesett som er utviklet siden Hærens etablering i 1628. For å få etablert et nytt tankesett i Hæren må dette etter mitt syn settes i system utdanningsmessig nedenfra og starte med den grunnleggende befalsutdanningen (GBU). Jeg har tidligere beskrevet hvordan Storbritannia har innfaset sin nye doktrine basert på effektbaserte operasjoner. Britene hevder et behov for at alle nyvinninger skal innfases på en kontrollert og stegvis måte med en løpende kritisk evaluering

som har brukerne i sentrum. Jeg er overbevist om at det utøvende nivå i Hæren vil forlange en logisk forklaring på hvorfor et nytt tankesett, eller en ny filosofi for utøvelsen er bedre egnet enn det eksisterende. Også en norsk militær innfasing av effektbaserte operasjoner bør ha det utøvende nivå i sentrum. Det bør være mulig å logisk forklare effektbaserte operasjoner både som en filosofi, som en teori og som det konsept vår forsvarsallianse og våre allierte vil drive sine operasjoner etter i fremtiden.

Konsekvenser av kravene til offiserskompetanse i Hæren i fremtiden

Hva er konsekvensene av kravene til offiserskompetanse i fremtiden? Generalmajor Lilland oppsummerer konsekvensene av kravene til offiserskompetanse i fremtiden slik:

De praktiske sidene ved utøvelse av lederskap og behov for ikke akademisk skolering har vi alltid hatt. Dagens og fremtidens utfordring er i tillegg ledere og tropper som uten opphold kan løse oppdrag i hele operasjonsspektrumet av 4 Block War, forstå den overordnede strategi og kampanjeplanen for hver av operasjonslinjene, konsentrere om den operasjonslinjen den militære styrken har hovedansvaret for, men samtidig støtte øvrige aktører langs deres operasjonslinjer slik at vi får nødvendig fremgang og ikke kinetiske virkemidler kan integreres med militære effekter. (Lilland 2007).

Innenfor den grunnleggende utdanningen av hæroffiserer (GOU) beskriver Lilland at det må etableres en forståelse for problemet havareerte stater. Som del av dette må det etableres en forståelse av sammenhengen mellom de fire forskjellige problemområdene:

- Humanitær støtte
- Sikkerhet
- Legitimt styresett
- Bærekraftig økonomi

Å inkludere i strategien mål, handlemåter og ressurser for å kunne etablere et legitimt styresett og en bærekraftig økonomi er i følge Lilland en forutsetning for effektbaserte integrerte operasjoner. Denne kompetansen hevder Lilland må etableres militært gjennom Krigsskolen, Stabsskolen og på Forsvarets Høyskole. Samtidig må Hæren i sin interne skolering gjennom kurs og stabsøvelser legge større vekt på hvordan den militære operasjonslinjen (skape sikkerhet) kan gjennomføres. Dette kan gjøres teoretisk og eventuelt gjennom casestudies av pågående og tidligere operasjoner. Generelt må det dannes et kompetansegrunnlag for å kunne forstå rekkevidden av de "4 Block War" problemstillingene som offiserene fra Hæren møter hver dag internasjonalt (Lilland 2007)

I tillegg til at vi trenger hæroffiserer som er bedre skolert trenger vi også hæroffiserer som er realistisk trent og øvet. Oberst Kolbjørnsen har understreket behovet for en relevant miks av utdanning, trening og øving. Realistisk trening og øving på aktuelle internasjonale scenario med rollespillere som på en realistisk måte kan spille partene og representanter fra IOer, NGOer og våre allierte, er i henhold til Kolbjørnsen avgjørende for å kunne kvalifisere våre militære bidrag skikkelig for det de i neste omgang skal håndtere i skarpe sammenhenger. (Kolbjørnsen 2007)

Slike realistiske øvelser er imidlertid i henhold til generalmajor Lilland svært krevende å gjennomføre om Hæren som Hæren bør gjøre, trener på 4 Block War problemstillingene i en overordnet sammenheng. Ressursene for å utvikle slike øvelser kan overgå de resurser vi kan stille på bena nasjonalt under årlige Cold Response øvelser. En løsning er å samarbeide med våre allierte slik vi gjør med det tysk/nederlandske korps 1 GE/NL Corps om øvelser der vi sammen kan stille nødvendige resurser til å skape realistiske omgivelser. Generelt trenger Hæren relevant utdanning, trening og øvelser for å forbedre evnen til effektbasert planlegging og gjennomføring av operasjoner. Lilland erkjenner at selv om vi fortsatt har mye å forbedre innen klassisk bruk av militærmakt, har vi et ennå større potensial innenfor integrasjon av ikke militære effekter. Det var en av hovederfaringene etter siste års vinterøvelse (Lilland 2007).

Vi trenger altså hæroffiserer som er bedre skolert og innehar et høyere kompetansenivå enn i dag slik at de med en god forståelse kan fylle forskjellige roller i rammen av effektbaserte operasjoner. Videre trenger vi hæroffiserer som er gjort i stand til å håndtere de praktiske aspektene ved dette gjennom realistisk og relevant øving hvor "4 Block War" problemstillingene er satt inn i en overordnet sammenheng. Slike realistiske øvelser vil foruten å gi deltakerne trening på praktiske problemstillinger, også kunne gi grunnlag for helhetlig forståelse, herunder en forståelse blant hæroffiserene for de øvrige aktørenes rolle og situasjon. Oberstløytnant Bækken har pekt på økte krav til helhetsoversikt, forståelse og vurderingsevne hos hæroffiseren. Generalmajor Lilland hevder at for offiserene kommer konsekvensene av den internasjonale hverdagen for Hæren klart uttrykt ved de økte kravene til kultur-, helhetsforståelse og lederskap.

NATOs nye prosedyrer får kompetansemessige konsekvenser allerede fra og med juni 2007. Alliansens og våre sentrale alliertes tilnærming til effektbaserte operasjoner vil aktualisere behovet for undervisning i effektbaserte operasjoner som teori og konsept. Som en konsekvens av innføringen av effektbaserte operasjoner vil psykologi, kulturkjennskap, tverrkulturell

kommunikasjon og religionshistorie måtte få en naturlig plass i undervisningen. Det samme gjelder undervisning i politikk og samfunn, samt kjennskap til statens virkemidler som de militære virkemidlene skal fungere som en del av. Mediehåndtering vil i fremtiden kunne betraktes som en praktisk ferdighet alle offiserer må kunne beherske, og vil måtte finne sin naturlige plass i undervisningen sammen med informasjonsoperasjoner.

For Hæren står samvirkekompetanse som det sentrale element den enkelte offiser må ha både for å kunne fungere tilfredstillende innenfor et samvirkesystem, og for å kunne fungere på et overordnet nivå som disponerer og styrer samvirkesystemene. I Hærens løpende internasjonale operasjoner stilles lederegenskapene til den enkelte offiser spesielt på prøve, noe som gjør det nødvendig for Hæren å vie sin lederutvikling spesiell oppmerksomhet.

Ut fra disse kravene ser jeg at den militære utdanningsordningen sin utfordring er å gi hæroffiserene et kompetansemessig grunnlag som er et godt utgangspunkt for videre påbygning gjennom av realistiske øvelser og trening. Summen av utdanningen og realistiske øvelser og trening skal så danne grunnlag for en patent oppdragsløsning i skarpe situasjoner.

Utdanning av offiserer – dagens utdanningsordning

Forsvarets skoling og utdanning av offiserer skjer primært igjennom trinnene grunnleggende befalsutdanning (GBU), Krigsskolen som gir Bachelor-grad og benevnes grunnleggende offisersutdanning (GOU) og Stabsstudiet med påbygningen Masterstudiet som benevnes videregående offisersutdanning (VOU). Utover dette kommer diverse supplerende kurs- og utdanningstilbud både i regi av forsvarsgrenene og felles for Forsvaret. Disse kurs- og utdanningstilbudene inkluderer tilbud fra sivile utdanningsinstitusjoner som Forsvaret har gjort avtaler med. For Hæren omfatter dette kurs- og utdanningstilbud ved Universitetet i Tromsø og ved Høgskolen i Hedmark. Forsvaret har i tillegg et overordnet kurstilbud ved Forsvarets Høgskole for offiserer med stabsskole, pluss at Forsvaret hvert år sender offiserer på utdanning til utenlandske stabsskoler og annen militært relatert høyere utdanning i utlandet.

Aldersmessig er elevene ved GBU ca 19 – 21 år gamle, kadettene ved Krigsskolen er tidlig i 20 årene, mens det aldersmessige snittet for elevene ved stabsskolen ligger på ca 40 år. For offiserer som senere i karrieren går stabsskolen er det altså et ca 15 års gap mellom Krigsskolen (GOU)

og Stabsskolen (VOU). I løpet av denne perioden vil offiserer i Hæren med Krigsskolen normalt ha gjort seg ferdig med kompanisjefstjeneste og fått erfaring på bataljons- og brigadenivået. Hæroffiserene vil normalt også ha erfaring fra flere tjenestestillinger i internasjonale operasjoner. Kvalifiseringen for bataljons- og brigadenivået er ikke dekket ved Forsvarets skoleordning og må dekkes av Hæren ved eksempelvis landoperative kurs, bataljonstabskurs, brigadestabskurs og bataljonssjefskurs, i tillegg til mer spesialiserte tilbud.

I Studiehåndboken for Stabs- og Masterstudiet 2006 – 2007 står det om Forsvarets utdanningsordning:

Forsvarets utdanningsordning er utformet med grunnlag i Forsvarets behov, oppgaver og utfordringer, men baserer seg samtidig på nasjonale utdanningspolitiske mål og retningslinjer. Gjennom langsiktig og målrettet kompetanseoppbygging tar utdanningssystemet sikte på å sikre Forsvaret gode ledere med bred kompetanse og god psykisk og fysisk yteevne. Utdanningsystemet har i tillegg en viktig funksjon som kultur- og identitetsbærer i offiserskorpset, og det skal bidra til å skape en høyverdig yrkeskodeks. Utdanningen er basert på en kombinasjon av teori og praksis, samt veiledning av både faglig og personlig art. (Studiehåndboka s.5).

Utledet av dette har Forsvaret en egenart med egne behov som utdanningsordningen skal dekke, selv om utdanningen skal basere seg på nasjonale retningslinjer. Videre fastslås det at utdanningen har en rolle som kultur- og identitetsbærer, herunder at utdanningen skal bidra til å skape en høyverdig offiserskodeks. Også dette utslag av Forsvarets egenart. Det er videre et element av praksis i en offisers virke som også utdanningen som en profesjonsutdanning tar høyde for ved at utdanningen er basert på en kombinasjon av teori og praksis for å kunne forberede offiseren best mulig for den profesjonelle yrkesutøvelsen.

Oberstløytnantene John Andreas Olsen og Lars Magnus Eriksson beskriver i en artikkel om en egen profesjonsutdanning for offiserer, noe av det grunnleggende rasjonale for offisersutdanningen som: "...developing knowledge about war in order to improve ability in war" (Olsen og Eriksson s.18). Militære studier beskrives som:

Military studies are the studies of war from psychological, sociological, historical, technological operational and political perspectives; with the overall aim to develop the professional knowledge and skills needed to develop available resources into military capabilities and to conduct military operations in the best possible way. (Olsen og Eriksson s.12).

Det militære verdigrunnlaget til offiserene oppstår i samspillet mellom de tre elementene:

- Hvordan offiserene profesjonelt fyller sin funksjon (Ekspertise)
- Hvordan offiserene forholder seg til styresmaktene og samfunnet (Ansvar)
- Hvordan offiserene betrakter seg selv (Identitet) (Olsen og Eriksson s.16)

Forsvarets utdanningsordning tar altså høyde for behovet for å gi offiserene en offiserskodeks, et verdigrunnlag og en identitet offiserene skal ha som utgangspunkt for sitt offisersvirke. Det tas høyde for en praktisk/teoretisk utdanning som offiseren skal kunne bygge videre på med øvelser, trening og ytterligere utdanning sett opp mot den funksjonen offiseren skal bekle.

Ved Forsvarets stabsskole er fellesoperasjoner hovedfokus. I militære operasjoner ligger selve rasjonale for den militære profesjon (Olsen og Eriksson s.18). Som en del av dette er effektbaserte operasjoner allerede innlemmet som del av undervisningen i Stabsstudiet, en utvikling det er naturlig å se for seg forsterkes allerede når NATO endrer sine prosedyrer for operasjonsplanlegging i juni i år. Dette siden stabsskolen baserer all aktivitet innen faget "Fellesoperasjoner" på gjeldende NATO-prosedyrer. NATOs kommende doktrine og CONOPS basert på effektbaserte operasjoner vil kunne komplettere dette.

For elever ved Masterstudiet er det allerede i dag fordypningsmuligheter i fellesoperasjonsfaget som gir muligheter for ytterligere innsikt i effektbaserte operasjoner. I tillegg gir selve Masteroppgaven muligheter for ytterligere fordypning. Stabsstudiet og Masterstudiet oppfyller målsettingen slik dette er detaljert i studiehåndboka, med den overordnede målsettingen at skolen som en fellesinstitusjon skal gi utvalgte offiserer og sivile et grunnlag for å bekle sentrale posisjoner innenfor forsvarssektoren (Studiehåndboka s.9). Utdanningen tar steget videre fra forsvarsgrenenes nivå og fokuserer på fellesoperasjoner, med effektbaserte operasjoner som en naturlig del av militære fellesoperasjonene. Det bør imidlertid understrekes at stabsskolen gir grunnlag for å bekle sentrale posisjoner i forsvarssektoren slik disse er definert per i dag. En politisk utvikling i Norge mot effektbaserte operasjoner med praktiske grep for å kunne se statlige virkemidler under ett, vil få klare konsekvenser for rollene og tjenesteinnholdet i de sentrale posisjonene i forsvarssektoren. Utdanningen vil i så tilfelle måtte oppdateres.

I Hæren gir GBU ved varierte former for befalsutdanning og GOU ved Krigsskolen forsvarsgrenen kvalifiserte ledere på de laveste nivåene. GBU utdanner troppsbefal og ledere på aller laveste nivå. Innholdet i GBU utdanningen i Hæren er under en omfattende revisjon hvor det er avklart at den praktisk/teoretiske miksen skal beholdes i et ett årig løp, men hvor det er vanskelig å forutsi hvordan innholdet vil ta inn over seg en praktisering innenfor rammen av effektbaserte operasjoner. Krigsskolen fokuserer primært på rollen som troppsjef og sekundært på tjenesten i kompaniforband. Elever ved stabsskolen er i Hæren i neste omgang kvalifisert for tjeneste som bataljonssjef eller for å bekle andre sentrale posisjoner på oberstløytnantsnivå. Det er et stort sprang fra kvalifisering som troppsjef ved Krigsskolen, til kvalifiseringen etter endt stabsskole ca 15 år etter. Dette innebærer en lang tid med mye tjeneste, uten skoletilbud.

For Hæren er det en utfordring at man kun har ca 15 plasser ved stabsskolen i året, og kun får ut ca 7 masterstudenter i året. Elevplasser ved utenlandske stabsskoler kommer i tillegg, men antallet offiserer Hæren får utdannet på stabsskolenivå er meget lavt i forhold til den kompleksiteten Hæren i fremtiden skal håndtere (Lilland 2007). Men Hæren har sannsynligvis en større utfordring i form av at alt kompetansepåfyll i de ca 15 årene mellom Krigsskolen og Stabsskolen (for de av hæroffiserene som skal gå denne), må ivaretas av forsvarsgrenen selv. Det er i denne perioden hæroffiserene skal få lære seg stabsmetodikk, operasjonsplanlegging, analysearbeid og operasjonskunst, herunder få et eieforhold til landmakten og dennes rolle og begrensninger i moderne konflikter. Innenfor effektbaserte operasjoner skal det etableres en bred forståelse og en relevant kompetanse i form av at offiseren gis et teoretisk grunnlag som fortløpende suppleres av øvelse og trening og relevant praksis. Med dagens ordning går de fleste hæroffiserene med Krigsskole ikke stabsskolen og må få all videre kompetanseheving i Hæren, eventuelt komplettert med deler fra sivile utdanningsinstitusjoner (Kolbjørnsen 2007).

Oberst Morten Kolbjørnsen har utdypet at Hæren har en vei å gå for å etablere tilfredstillende ordninger for kompetanseheving for å ivareta de beskrevne kompetanseutfordringene etter Krigsskolen. Det er videre klare begrensninger for hva Krigsskolen som primært skal kvalifisere kadettene for troppsjefsrollen og "håndverket" som offiser kan bidra med innenfor skoleperioden med tanke på å forberede kadettene på å bli kompetente stabsoffiserer på bataljons- og brigadenivået nasjonalt og internasjonalt (Kolbjørnsen 2007).

Krigsskolen har med sin treårige utdanning i starten av en offisers karriere visse begrensninger med hensyn til hvilken kompetanse kadettene kan tilegne seg i løpet av skoleperioden. Samtidig

gir denne prioriterte arenaen hvor kadettene er selektert og har relevant yrkeserfaring, ett unikt læringsmiljø hvor teori og praksis kobles, og hvor det er store muligheter for god og effektiv læring. Muligheter som det selvsagt er vesentlig å utnytte maksimalt for å kvalifisere kadettene best mulig for den kommende krevende tjenesten i Hæren. Etter endt Krigsskole kan hæroffiserene ikke forvente at det går mer enn ett år før de sendes i skarpe operasjoner utenlands. Her vil hæroffiserene kunne få lederansvar i effektbaserte operasjoner, primært i troppsjefsrollen eller som nestkommanderende ved en tropp de selv har utdannet i ett år forut for deployering (Sandnes 2007).

Major Geir Rune Sandnes har skrevet en Masteroppgave som tar utgangspunkt i utdanningen ved Krigsskolen. Denne omhandler Krigsskolen i en periode da denne var toårig, samt at oppgaven ikke tar høyde for utviklingen etter 2005. Sandnes sin Masteroppgave tegner et bilde av en Krigskoleutdanning som i stor grad forbereder kadettene på en rolle som infanteritroppsjefer, som skal forsvare seg mot en motorisert og mekanisert fiende som har invadert norsk territorium. Et fiendebilde som bør være godt kjent fra den kalde krigen. De undersøkte kadettene (et utvalg på 17 av totalt 264 stykker) klager over at internasjonale operasjoner ikke tillegges nødvendig vekt, og at den undervisningen er for opphengt i et utgått Libanon scenario fra UNIFIL perioden 1978 – 1998. Videre klager kadettene på at Krigsskolens utgangspunkt om erfaringsbasert læring ikke følges i undervisningen med tanke på mange av kadettenes ferske og relevante erfaring fra internasjonale operasjoner. Generelt tegnes et bilde av en undervisning hvor internasjonale operasjoner ikke påvirker undervisningen i samme grad som grunnlaget for invasjonforsvaret etablert under den kalde krigen, til tross for politiske styringsdokumenter utover 2000 tallet som klart angir en ny hovedinnretning (Sandnes 2007).

Sandnes sin Masteroppgave avdekker at kadettene ikke rutinemessig prøves i lederrollen og utvikles i denne på øvelser og i forbindelse med praktiske oppgaver. Det er frivillig fra kadettens side å søke lederutfordringer i form av lederposisjoner. Dette medfører at en kadett kan gå igjennom Krigsskolen ”bortgjemt som geværmann nummer 4” i et infanterilag om kadetten bevisst legger opp til dette. Sandnes etterlyser i sin oppgave en mer aktiv utvikling av det Samuel Huntington karakteriserer som ”the military mind”, summen av holdninger, verdier og perspektiv offiseren skal og må ha i utøvelsen av sin profesjon. Sandnes hevder at en aktiv individuell oppfølging og utvikling av kadettene er vesentlig for at kadettene i sin tjeneste som offiserer skal kunne evne og tilpasse seg de krav som et postmoderne operasjonsmiljø stiller, herunder et operasjonsmiljø der det gjennomføres effektbaserte operasjoner (Sandnes 2007).

Disse elementene antyder et klart forbedringspotensial for Krigsskolen med hensyn til generell lederutvikling, men også for å forberede kadettene på rollen som ledere innenfor rammen av effektbaserte operasjoner. Til tross for dette mener kadettene at krigsskoleutdanningen har bidratt til en god egenutvikling av den enkelte og i all hovedsak har gjort dem godt rustet til å møte utfordringene som offiserer i Hæren. Mange trekker også frem den ubevisste læringen som har funnet sted. Dette er en læring som ikke er beskrevet i noen studiehåndbok eller i annen undervisningslitteratur. Det ser ut til at det innebærer en personlig kompetanseutvikling i seg selv å være kadett i et tradisjonsrikt miljø over tid hvor man fortløpende kan høste av erfaringene fra omgivelsene og formes av disse både holdningsmessig, verdimesig, identitetsmessig og kompetansemessig (Sandnes 2007)

Dagens utdanningsordning sett opp mot kravene til offiserskompetanse i fremtiden

Fellesnevneren i utviklingstrekkene mot effektbaserte operasjoner er at hæroffiserene må kunne håndtere en mer kompleks og sammensatt hverdag med tilhørende økte kompetansekrav. Jeg mener gjennom denne oppgaven å kunne avdekke to hovedmangler ved Forsvarets skoleordning i forhold til at skoleordningen bør understøtte Hæren med den til enhver tid nødvendige kompetanse, herunder et tilstrekkelig volum av offiserer som har fått denne nødvendige skolering.

Den første logiske bristen omfatter generalmajor Lilland sitt poeng om at Hæren i forhold til den kompleksiteten effektbaserte operasjoner medfører ikke får et tilstrekkelig antall av offiserer med stabsskole. Ca 15 offiserer i året med Stabsstudiet og ca 7 offiserer i året med Masterstudiet er for lite. Noe av problemstillingen ligger i at offiserer fra Hæren etter endt stabsskole ikke nødvendigvis returnerer til Hæren, men også fyller fellesstillinger i Forsvaret. Dette er helt naturlig og som det bør være, men Lilland utdyper at problemet er at bare ca halvparten av et svært begrenset utgangspunkt returnerer til Hæren etter endt stabsskole. Lilland forteller at Hæren ved gjentatte anledninger har forsøkt å få økt sine kvoter, men at dette konsekvent er blitt avslått med varierende begrunnelser. Disse begrunnelsene er farget av økonomi rasjonale og et unyansert ønske om samme antall plasser i alle forsvarsgrener, uavhengig av at de fleste internasjonale operasjoner er landtunge at kompleksiteten også innenfor effektbaserte operasjoner er størst på landsiden, og forsvarsgrenenes volum (Lilland 2007).

Den andre logiske bristen henger til en viss grad sammen med den første og omfatter spesielt mangelen på skoletilbud etter endt Krigsskole for det flertallet hæroffiserer som ikke gis tilbud om stabsskole. Samtidig er det et 15 årig gap mellom Krigsskolen og stabsskolen hvor det ikke eksisterer et etablert skoletilbud fra Forsvarets side. Krigsskolen kvalifiserer hæroffiserene for rollen som troppsjef og ”håndverket” som offiser, og det er da ulogisk at neste etablerte skoletilbud kvalifiserer for sentrale posisjoner innen forsvarssektoren.

Oberst Morten Kolbjørnsen har beskrevet at Hæren foreløpig ikke har klart å etablere en kursportefølje for denne 15 årige perioden som dekker dagens kompetansebehov. Med tanke på at kompleksiteten, og at behovet for kompetanse vil øke i årene som kommer, er det ikke gitt at det er fornuftig å definere det kommende kompetansebehovet som et rent kursbehov i regi av Hæren. utfordringene innen effektbaserte operasjoner, og det å kvalifisere hæroffiserer til å kunne fungere som stabsoffiserer med ekspertise innen EBO, krever et skoletilbud som gir kompetanse som stabsoffiser på taktisk nivå. Ett skoletilbud kunne vært rettet mot kapteiner i Hæren med relevant realkompetanse og vært gitt et kvalifiserende grunnlag for opprykk til majors grad.

Forsvaret hadde med Stabsskole I et slikt kvalifiserende skoletilbud. Dette skoletilbudet ble av økonomiske årsaker omgjort til et brevkurs før det ble lagt ned. Forsvarsgrenene må etter mitt syn også i fremtiden påregne og ha en kursportefølje som supplerer Forsvarets skolesystem kompetansemessig. Jeg mener imidlertid at Hæren med dagens ordning overlates en for stor oppgave. Det vil være en viktig og en riktig avlastning for Hæren om det innføres et skoletilbud med en grunnleggende stabsskole.

Samtidig vil et slikt tilbud i regi av Forsvarets skolesenter kunne kvalitetssikre en faglig utvikling mot effektbaserte operasjoner, herunder kosteffektivt tilrettelegge for at statlige og ikke-statlige aktører blir en integrert del av undervisningen i operasjonsfaget. Også en grunnleggende stabsskoleutdanning bør være en god blanding av teori og praksis, hvor deltakelse på en øvelse hvor effektbaserte operasjoner settes i system i et internasjonalt scenario etter min oppfatning vil kunne bidra til elevenes helhetsforståelse på en formålstjenlig måte. En

ordning med en grunnleggende stabsskoleutdannelse vil også kunne danne et godt grunnlag for det senere stabsstudiet som det senere faget ”Fellesoperasjoner” kan bygge videre på.

I forhold til faktagrunnlaget major Geir Rune Sandnes avdekker i sin Masteroppgave om Krigsskolens undervisning i perioden 1999 – 2005, virker det som om det er grunnlag for Hæren for å se nærmere på om utdanningen av troppsjefer ved Krigsskolen på en god nok måte utdanner disse for en virkelighet preget av skarp oppdragsløsning i internasjonale operasjoner, innenfor rammen av effektbaserte operasjoner. Videre er det grunnlag for å vurdere om det er forbedringspotensial i lederutviklingen av den enkelte kadett.

Siden GBU i Hæren ennå ikke har funnet sin form er det foreløpig vanskelig å vurdere denne utdanningen med hensyn til om den i tilstrekkelig grad gir kompetansemessig grunnlag for at befalet på laveste nivå skal kunne fungere tilfredsstillende i rammen av effektbaserte operasjoner. Det blir imidlertid vesentlig å etablere en rød tråd i skolesystemet. Dersom en filosofi basert på effektbaserte operasjoner skal etableres i Hæren, må det kraftsamles om dette allerede i den grunnleggende utdanningen.

Forslag til en kompetanseutvikling mot effektbaserte operasjoner

Med de gitte begrunnelser og utdypninger som er gitt i denne oppgaven kommer jeg i dette kapitlet med visse forslag jeg mener bør vurderes for å sikre kompetanseutviklingen av offiserer i Hæren sett opp mot effektbaserte operasjoner.

Den pågående revisjonen av GBU i Hæren bør inkludere en vurdering av utdanningen med utgangspunkt i effektbaserte operasjoner. Effektbaserte operasjoner skal som skissert i kommende FFOD også etableres som en filosofi i Forsvaret. Det bør kraftsamles om dette allerede i den grunnleggende utdanningen i Forsvaret, herunder i GBU i Hæren.

Krigsskolen bør vurderes i forhold til om utdanningen av troppsjefer ved Krigsskolen godt nok sikrer disse relevant kompetanse sett opp mot offiserenes kommende skarpe oppdrag i internasjonale operasjoner, innen rammen av effektbaserte operasjoner

Med bakgrunn i kompetansebehovene innenfor effektbaserte operasjoner bør det vurderes å opprette en grunnleggende stabsskoleutdanning i regi av Forsvarets skolesenter rettet mot kapteinsnivået i forsvarsgrenene. For Hæren vil dette kunne gi offiserene et godt grunnlag innen landmakt og effektbaserte operasjoner. Dette grunnlaget vil kunne kvalifisere for tjeneste som stabsoffiserer ved operative staber nasjonalt og internasjonalt, herunder for opprykk til majors grad.

Hærens kvoter til Stabsstudiet og Masterstudiet bør vurderes økt vesentlig som en konsekvens av den kompleksiteten Hæren daglig håndterer i sine oppdrag internasjonalt, samt på bakgrunn av Hærens volum i forhold til øvrige grener. En økt kvote vil blant annet sikre Hæren et bedret kompetansegrunnlag innen effektbaserte operasjoner blant forsvarsgrenens erfarne offiserer.

Hæren bør gjennomgå hvordan samvirkesystemene i Hæren kan utvikles videre for å kunne inngå på en helhetlig måte innenfor effektbaserte operasjoner. Deler av svaret på dette omfatter realistisk trening og øving for samvirkesystemene og for våre stabsoffiserer på høyere nivå, noe denne oppgaven har belyst er en ressursmessig utfordring å legge godt nok til rette for innenfor Forsvarets årlige vinterøvelser. Samarbeidet med våre allierte om å legge til rette for realistisk trening og øving innenfor akseptable ressursrammer bør derfor videreutvikles som en del av denne prosessen.

Avslutningsvis vil jeg gjengi generalmajor Robert Moods uttalelser som var hovedoppdrag på Forsvarets militære web-side onsdag den 30. mai med overskriften: ”Må tenke utenfor boksen”. I denne artikkelen spiller han inn følgende momenter til den videre debatten om effektbaserte operasjoner i og rundt Forsvaret:

Bør vi også utfordre den norske departementsstrukturen med å samkjøre Utenriks-, Forsvars-, og Justisdepartementet når det kommer til militærpolitiske spørsmål?... I Norge burde vi drøfte et samarbeidsråd hvor vi med jevne mellomrom møtes og diskuterer situasjoner og operasjoner med alle aktørene samtidig. (Mood 2007)

Det er for meg opplagt at dersom Forsvaret og Hæren skal kunne samspille konstruktivt med statsforvaltningen innen rammen av effektbaserte operasjoner, så må nye arenaer for samarbeid og informasjonsutveksling etableres. Moods innspill danner etter mitt syn et godt utgangspunkt i så måte, for en nødvendig prosess.

Kilde- og litteraturoversikt

Bøker, tidsskrifter og publikasjoner:

- Barlow Jason B. 1994. *Strategic Paralysis: An Airpower Theory for the Present*. Maxwell Air University Press, - kompendium støttelitteratur 1. semester Stabs- og masterstudiet FSTS
- Bekkestad, Erlend. 2005. *Effektbaserte operasjoner under Operation Iraqi Freedom – utviklingen av militærteorien – element i ny doktrine?*. Forsvarshøgskolan C-Uppsats 2005
- Clancy, Tom with General Tony Zinni (Ret) and Tony Koltz. 2004. *Battle Ready*. Great Britain Sidgwick & Jackson
- Coker, Christopher. 2002. *Human Warfare*. Routledge, Taylor & Francis Group
- Forsvarsdepartementet. 2004. *Styrke og relevans*. Forsvarsdepartementets strategiske konsept Forsvaret. 2007. *Forsvarets Fellesoperative Doktrine*. Utkast
- Forsvarets stabsskole. 2006. *Studiehåndbok for Stabs- og Masterstudiet 2006 – 2007*. Forsvaret
- FR 3-1 Stabshåndbok for Hæren. 2004. *Stabshåndbok for Hæren, planleggings og beslutningsprosessen*. Forsvarets stabsskole/Avdeling for landoperasjoner, trykt ved Forsvarets Mediesenter
- Gowen, Jeffrey B. 2005. *Avoiding “feel Good” Civil-Military Operations*. Artikkel i *Special Warfare Magazine* i Nov/Des issue 2005.
- Hammes, Colonel Thomas X USMC. 2004. *The sling and the stone, on war in the 21st century*. Zenith Press MBI Publishing Company, USA
- Hæren. 2006. *Trening for operasjoner II*. Prosjekt BASIC delrapport Hærstaben
- Janes Defence Weekly. 3 January 2007. *Debriefing teams brand IDF doctrine “completely Wrong”*. Alon Ben-David JDW Correspondent Tel Aviv
- Karlsrud, Øivind. 2006. *Effektbaserte operasjoner – en drøfting av begrepet og innledende tanker om hva det kan innebære for Forsvaret*. FFI/NOTAT-2006/01094. Forsvarets Forskningsinstitutt.
- Knappe, Siegfried. 1992. *Soldat – reflections of a German soldier 1936 - 1949*. Dell Publishing. New York.
- Kristiansen, Dag. 2007. *Effects Based Approach to Operations*. Norsk Militært Tidsskrift nr 1 2007
- Kulick, Amir 2006. *Hizbollah vs. The IDF: The Operational Dimension*. Jaffee Center for Strategic Studies (JCSS) Tel Aviv University. Strategic Assessment Vol 9, No. 3 November 2006
- Leonhard, Robert. 2004. *The Air Force invented it*. Foredrag London EBO seminar mai 2004
- Mattis, General and Van Riper General. 2006. *Effects-Based Operations*. Inside The Pentagon. 2006
- Mood, Robert, Generalmajor. 2007. *Hær og nå – og i fremtiden*. Offisersbladet nr 2 mars 2007
- Mood, Robert, Generalmajor. 2007. *Perspectives from the Field, Gen Robert Mood COS NOR Army*. Tale. Distribuert til alle offiserer i Hæren 2007

-
- Mood, Robert, Generalmajor. 2007. *Preparing for multi-dimensional and Integrated Peace Operations; Doctrine and Training*. Maj Gen Robert Mood. COS NOR Army. Tale. Distribuert til alle offiserer i Hæren 2007
- Mood, Robert, Generalmajor. 2007. *Må tenke utenfor boksen*. Internett www.mil.no 30. mai 2007
- NATO. 2006. *Development of NATO's Effects-based Approach to Operations*. Bi-Strategic Command Discussion Paper. NATO EBO Working Group. 2006.
- NATO. 2006. *MC Position on an effects based approach to operations*. International Military Staff, June 2006.
- Olsen, John Andreas. 2003. *Strategic Air Power in Desert Storm*. Frank Cass Publishers. London, England
- Olsen, John Andreas og Lars Magnus Eriksson. 2007. "Military studies: De quoi s'agit – il?". Institutt for Forsvarsstudier Tom Kristiansen John Andreas Olsen (eds) *War Studies, Perspectives from the Baltic and Nordic War Colleges*.
- Pfeffer, Anshel. 2007. *A hierarchy gone awry*. The Jerusalem Post 18 January 2007
- Tira, Ron. 2006. *Breaking the Amoeba's Bones*. Jaffee Center For Strategic Studies (JCSS) Tel Aviv University. Strategic Assessment Vol 9, No. 3 November 2006
- Sandnes, Geir Rune. 2007. *Hvordan har Krigsskolen tilpasset utdanningen av troppssjefer i forhold til et nytt operasjonsmiljø og hvordan oppfattes relevansen av utdanningen av tidligere kadetter?* Forsvarets stabsskole. Masteroppgave kull 2006 – 2007.
- Schell, Adolf Von, Captain. 2006. *Battle Leadership*. Reprinted by the Marine Corps Association www.mca-marines.org June 2006
- Schwarzkopf, General H. Norman. 1993. *It doesn't take a hero*. Bantam Books, New York USA
- Smith, Edward A. 2002. *Effects Based Operations, applying network centric warfare in peace, crisis and war*. The Command and Control Research Program (CCRP), boken er lastet fra www.dodccrp.org og trykket opp ved Forsvarets stabsskole
- Smith, Edward A. 2006. *Complexity, Networking, & Effects-based approaches to operations*. The Command and Control Research Program (CCRP), boken er lastet fra www.dodccrp.org og trykket opp ved Forsvarets stabsskole
- Smith, General Sir Rupert. 2005. *The Utility of Force, The Art of War in the Modern World*. Penguin books, London, England.
- The Development, Concepts and Doctrine Centre MoD Shrivenham UK. 2006. *Incorporating and extending the UK military Effects-Based Approach*. Joint Doctrine Note 7/06
- The Joint Doctrine & Concepts Centre MoD Shrivenham UK. 2005. *The Comprehensive Approach*. Joint Discussion Note 4/05
- The Joint Doctrine & Concepts Centre MoD Shrivenham UK. 2005. *The UK military Effects-Based Approach*. Joint Doctrine Note 1/05
- USJFCOM. 2006. *Effects-Based Approach to Multinational Operations*. Version 1.0 for comment. 07 July 2006.
- Vego, Milan N. 2006. *Effects-Based Operations: A Critique*. Artikkel i Joint Force Quarterly issue 41, 2nd quarter 2006.
- Zinni, Tony General and Tony Koltz. 2006. *The Battle for Peace*. Palgrave New York

Intervjuer og orienteringer:

Bækken, Kjell Inge, oberstløytnant, Sjef telemark bataljon, intervju 20. mai 2007

Den norske utenriksdelegasjonen ved FN hovedkvarteret i New York 7 – 9 januar 2007, orienteringer fra delegasjonen samt representanter fra FN og utdypninger ved Militærråd oberst Asbjørnsen, Geir

Effects Based Operations (EBO) Working Group NATO ved SACT i Norfolk fredag den 5. januar 2007

Eriksson, Lars Magnus, oberstløytnant ved FSTS, orienteringer og diverse samtaler 2007

Kolbjørnsen, Morten, oberst, Sjef for Hærens kampsenter, intervju 18. mai 2007

Kristiansen, Dag, oberstløytnant tilknyttet Multinational Experiments i NATO, samtale onsdag 4. april 2007

Lilland, Jon Berge, generalmajor. Sjef for Hærens styrker, intervju 15. mars og 10. mai 2007

Sandbakken, Herleif, oberstløytnant, Forsvarsdepartementet, intervju torsdag 26. april 2007

Sunde, Harald, generalmajor FD og Torp Jan Erik FFI om krisehåndtering i forskjellige foredrag ved Forsvarets stabsskole april 2006 om; "Krisehåndtering, Reinås utvalgets konklusjoner og Stmeld 37 etter Tsunamien julen 04".

The Development, Concepts and Doctrine Centre MoD Shrivenham UK den 13 og 14 februar 2007, intervju med LtCol Learmont, James, samtaler med diverse ansatte ved DCDC.